

STRATEŠKE IMPLIKACIJE UTJECAJA PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA NAUČIČKI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kustura, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:234154>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-26**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**STRATEŠKE IMPLIKACIJE UTJECAJA
PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA NAUTIČKI
TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Mentor:

prof. dr. sc. Želimir Dulčić

Student:

Karlo Kustura

Split, prosinac 2020.

SADRŽAJ:

SAŽETAK

ABSTRACT

1. UVOD	1
1.1. Problem istraživanja	1
1.2. Predmet istraživanja	3
1.3. Ciljevi istraživanja	4
1.4. Istraživačke hipoteze	5
1.5. Metode istraživanja.....	7
1.6. Doprinos istraživanja	8
1.7. Struktura diplomskog rada.....	9
2. PANDEMIJA KORONAVIRUSA	10
2.1. Koronavirus	12
2.2. Utjecaj pandemije koronavirusa na svjetske i domaće gospodarstvo.....	14
2.3. Prikaz statističkih podataka o širenju pandemije koronavirusa	17
2.4. Mjere za suzbijanje pandemije koronavirusa	21
3. UTJECAJ PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA NAUTIČKI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ	23
3.1. Nautički turizam.....	23
3.1.1. Karakteristike nautičkog turizma	24
3.1.2. Uloga nautičkog turizma	24
3.2. Značaj nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj	25
3.3. Nautički turizma u vrijeme pandemije koronavirusa u Republici Hrvatskoj	27
3.4. Smjernice za stratešku prilagodbu i oporavak nautičkog turizma	29
3.4.1. Smjernice i strategije za oporavak nautičkog turizma	29
3.4.2. Strateški plan oporavka nautičkog turizma u Hrvatskoj	30

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	32
4.1. Definiranje uzorka i metodologije istraživanja	32
4.2. Prikaz i analiza dobivenih podataka	33
5.3. Zaključak provedenog istraživanja	44
6. ZAKLJUČAK	45
LITERATURA	47
PRILOZI	50
POPIS SLIKA TABLICA I GRAFIKONA	53

SAŽETAK

Pandemija koronavirusa pojavila se prvi put u prosincu 2019. godine u Wuhanu (Kina), a do kraja siječnja proširila se i na ostale dijelove svijeta. Ova pandemija imala je velike posljedice na svjetsko i domaće gospodarstvo. S obzirom kako se virus COVID-19 prenosi socijalnim kontaktom, od sredine ožujka uvedene su represivne epidemiološke mjere od kojih se ističe zatvaranje državnih granica i zatvaranje ugostiteljskih objekata. Uslijed takvih državnih odluka i svjetski i domaći turizma doživio je značaj pad. S obzirom da turizam i Hrvatskoj čini 14% ukupnog BDP Hrvatska se našla pred specifičnom situacijom. U diplomskom radu analiziran je utjecaj pandemije koronavirusa na svjetsko i domaće gospodarstvo, a poseban naglasak je stavljen na strateški razvoj nautičkog turizma u Hrvatskoj. Naime, nautički turizam u Hrvatskoj posljednjih dvadesetak godina izuzetno značajan kada je u pitanju ostvarivanje broja noćenja i proširenje ponude nautičkih usluga na obali Republike Hrvatske. Temeljem toga, provedeno je istraživanje na uzorku od 56 ispitanika glede perspektive oporavka nautičkog turizma u Hrvatskoj. Rezultati ovog istraživanja, ali i istraživanja brojnih stručnjaka, ukazuju na to kako je nautički turizma ima najbolje šanse za oporavak u odnosu na ostale grane turizma.

Ključne riječi: nautički turizam, pandemija, koronavirusa, strategija, gospodarstvo, oporavak.

ABSTRACT

The coronavirus pandemic first appeared in December 2019 in Wuhan (China), and by the end of January it had spread to other parts of the world. This pandemic had major consequences for the world and domestic economy. As the COVID-19 virus is transmitted through social contact, repressive epidemiological measures have been introduced since mid-March, highlighting the closure of state borders and the closure of restaurants. Due to such government decisions, both world and domestic tourism experienced a significant decline. Given that tourism accounts for 14% of total GDP in Croatia, Croatia is facing a specific situation. The thesis analyzes the impact of the coronavirus pandemic on the world and domestic economy, and special emphasis is placed on the strategic development of nautical tourism in Croatia. Considering that nautical tourism in Croatia has been extremely important in the last twenty years when it comes to the number of overnight stays and tourist arrivals, in the same case a survey was conducted on a sample of 56 respondents regarding the prospects for recovery of nautical tourism in Croatia. The results of this research, but also the research of numerous experts, indicate that nautical tourism has the best chance of recovery compared to other branches of tourism.

Key words: nautical tourism, pandemic, coronavirus, strategy, economy, recovery.

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Republika Hrvatska ima brojne specifičnosti u odnosu na susjedne zemlje. Određene specifičnosti svakako obuhvaćaju geološku razvijenost obale i otoka. „Nautički turizam u Republici Hrvatskoj je poseban oblik turizma koji se po svojim specifičnim obilježjima bitno razlikuje od ostalih oblika turizma. Tendencija se stavlja na nužnost pronalaženja kompromisa između potrebe za očuvanjem prirodnog prostora i potrebe za gospodarskim razvojem.“¹ Nautički turizam u Republici Hrvatskoj pojavio se relativno kasno u odnosu na ostatak svijeta, točnije jedno stoljeće u odnosu na ostale zemlje u kojima je razvijem nautički turizam, ali je postao najatraktivniji oblik turizma u Republici Hrvatskoj.

Osnovna pretpostavka razvoja nautičkog turizma određene regije ili zemlje su prirodni ili atraktivni uvjeti. Prirodni uvjeti obuhvaćaju prirodne karakteristike određene regije ili zemlje odnosno „hidrografske elemente, floru, faunu, prirodne odlike mora, klimatske prilike i zemljopisne karakteristike.“² Nautički turizam podrazumijeva „kretanje turista u plovilima po moru uključujući njihovo pristajanje u marine.“³

Proces razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj tekao je sporo, a svoj konačni uspon doživio je osamdesetih godina prošlog stoljeća. Danas brojimo ukupno jedanaest najatraktivnijih nautičkih luka u Republici Hrvatskoj a to su: Umag, Poreč, Rovinj, Ičići, Cres, Mali Lošinj, Murter, Rogoznica, Split i Dubrovnik.

Nautički turizam je najatraktivniji oblik turizma koji je u stalnoj ekspanziji. Statistički podaci o broju turista se ne iskazuju u klasičnom statističkom obliku, nego se objavljuju u specijaliziranim časopisima o nautičkom turizmu. Razvoj nautičkog turizma mjeri se na specifičan način, odnosno brojem stanovnika po jednom plovilu. Shodno navedenom u Njemačkoj broj plovila iznosi oko 900.000 što bi značilo 224 stanovnika na jedno plovilo, u Francuskoj ukupan broj plovila iznosi 815.000 što bi značilo 148 stanovnika na jedno plovilo

¹ Visit Adriatic (2020): Nautički turizam, dostupno na URL: <https://www.visitadriatic.eu/dozivite-hrvatsku/nauticki-turizam/> [30.05.2020.]

² Jadrešić, V.(1978): Nautički turizam, Pedagoška akademija Zadar, Zadar, str. 29.

³ Kolega, J. (2004): Nautički turizam – jedan od najperspektivnijih oblika hrvatskog turizma, dostupno na URL: <https://www.geografija.hr teme/nauticki-turizam-jedan-od-najperspektivnijih-oblika-hrvatskog-turizma/> [30.05.2020.]

dok u Velikoj Britaniji ukupan broj plovila iznosi 570.000 što bi značilo 144 stanovnika na jedno plovilo. U Republici Hrvatskoj atraktivna je usluga kružnog putovanja. Statistički podaci koji se odnose na kružna putovanja stranih brodova u Republici Hrvatskoj obrađeni su sukladno službenim podacima Državnog zavoda za statistiku u vremenskom periodu od 2012. do 2015. godine. Sukladno ranije navedenim podacima broj kružnih putovanja u 2012. godini u Republici Hrvatskoj iznosio je 421, odnosno 290.346 putnika što bi iznosilo ukupno 791 dan boravka. Sljedeće godine, 2013., broj kružnih putovanja u Republici Hrvatskoj iznosio je 430, odnosno 420.542 putnika što bi ukupno obuhvaća 530 dana boravka. 2014. godine broj kružnih putovanja je iznosio 420, odnosno 440.254 putnika tijekom 528 dana boravka, dok u 2015. godini Republika Hrvatska broji 456 kružnih putovanja sa ukupno 511.417 putnika tijekom 658 dana boravka.

Pandemija koronavirusa potresla je svjetsko gospodarstvo i ekonomiju, a zatvaranje državnih granica posebno se odrazilo na turizam. „Pandemija koronavirusa ne predstavlja samo zdravstvenu krizu nego je to kriza društvenih i gospodarskih razmjera.“⁴ Zatvaranjem brojnih poslovnih objekata sukladno zaštitnim mjerama Nacionalnog stožera Republike Hrvatske, Hrvatski zavod za zapošljavanje tijekom ožujka, travnja i svibnja 2020. godine bilježi veliki porast otpuštenih radnika u odnosu na isto razdoblje prošle godine. Ipak, u području nautičkog turizma nije bilo velikog otpuštanja radnika, a većina poslovnih subjekata iz područja nautičkog turizma radi uz pomoć propisanih mjera Vlade Republike Hrvatske. Kao što je i ranije istaknuto, nautički turizam u Republici Hrvatskoj pridonosi velikom udjelu noćenja. U 2019. godini ukupan broj noćenja u nautičkom turizmu iznosio je preko 3,5 milijuna, a 1,5 milijuna od ukupnog iznosa otpada na Splitsko-dalmatinsku županiju. Govoreći o strukturi gostiju valja istaknuti kako se radi uglavnom o mješovitoj strukturi, odnosno o gostima iz Njemačke, Austrije, Poljske, Velike Britanije, Mađarske, Češke, Sjedinjenih Američkih Država i slično. Većina pravnih subjekata iz područja nautičkog turizma ima svega 1 do 3% domaćih gostiju, a razlog tome je svakako cijena.

Evidentno je kako je cjelokupno gospodarstvo izuzetno pogođeno pandemijom koronavirusa, te tvrtke koje pružaju usluge iz područja nautičkog turizma uzdrmane. Razlog tome je što su već krajem prošle godine „uložili značajna sredstva za zimsko održavanje plovila, nabavku nove opreme, a većina skupljih zahvata je odrađena do početka pandemije koronavirusa. Sve rezervacije za predsezonu su otkazane, a klijenti iz udaljenih zemalja su otkazali i chartere za

⁴ Tportal.hr. Pandemija koronavirusa i dalje se ubrzano širi svijetom dostupno na URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pandemija-koronavirusa-i-dalje-se-ubrzano-siri-svijetom-foto-20200622> [pristupljeno 10.06.2020.]

srpanj i kolovoz. Jedan dio rezervacija je prebačen za eventualnu postsezonu koja je također neizvjesna ili sezonu 2021. godine.“⁵

1.2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja usmjeren je na utjecaj pandemije koronavirusa na nautički turizam u Republici Hrvatskoj. U gradovima koji su smješteni na obali Jadranskom mora poduzetnici se nerijetko opredjeljuju za nautički turizam. Pandemija koronavirusa u Hrvatskoj se pojavila sredinom veljače 2020. godine, nakon čega su u ožujku 2020. godine uvedene mjere za suzbijanje širenja pandemije koronavirusa. Iste te mjere obuhvaćale su zatvaranje objekata i obustava poslovanja kao i zatvaranje državnih granica. Zatvaranje državnih granica posebno se odrazilo na turizam, a razlog toga je što je uslijed pandemije koronavirusa uslijedio velik broj otkazivanja zakazanih termina za ljetnu sezonu. Pandemija koronavirusa ostavila je velike posljedice na gospodarstvo i turizam, te su svi ekonomski resursi usmjereni na oporavak gospodarstva i turizma. Glede nautičkog turizma brojne nevladine organizacije predlagale su mjere za spas nautičkog turizma. Sugestije koje su nevladine organizacije uputile Vladi Republike Hrvatske odnose se na pružanje podrške radnicima ali i pravnim subjektima. Mišljenja su da bi pravni subjekti trebali biti oslobođeni plaćanja pomorske koncesije za 2021. godinu. Isto tako, iznijeli su i prijedlog da se nautički turizam izjednači s ostalim granama turizma glede plaćanja poreza na dodanu vrijednost, te da se taj iznos smanji na 13%.⁶

Isto tako valja istaknuti i činjenicu kako Jadranski akvatorij ima geografski razvijenu obalu i preko tisuću otoka i otočića. Velik dio tog bogatstva nalazi se u Splitsko-dalmatinskoj županiji, pa je ovo područje u središtu interesa nautičara iz cijeloga svijeta. Marine koje su obuhvaćene ovim područjem su: ACI marina Palmižana, ACI marina Split, ACI marina Trogir, ACI marina Vrbovska, Marina Kaštela, Marina Lav i slične. U Splitsko-dalmatinskoj županiji zabilježen je velik porast charter agencija, a neke od najpopularnijih su Boštun d.o.o.

⁵ Portal – Grad Kaštela (2020): Utjecaj pandemije na charter turizam – „Potrebne su dodatne mjere, ne može računati da će sezonu spasiti domaći gosti“, dostupno na URL: <http://www.kastela.org/novosti/hr/45714-utjecaj-pandemije-na-charter-turizam-potrebne-su-dodatne-mjere-ne-mozemo-racunati-da-ce-sezonu-spasiti-domaci-gosti> [01.06.2020.]

⁶Turistički informativni servis (2020): Nautički turizam traži hitne mjere za opstanak sektora, dostupno na URL: <https://www.turizmoteka.hr/nautika/nauticki-turizam-trazi-hitne-mjere-za-opstanak-sektora/> [01.06.2020.]

sa sjedištem na otoku Hvaru, Noa jedrenje d.o.o. sa sjedištem u Kaštel Gomilici, Stinice d.d. sa sjedištem u Splitu, Mayer sa sjedištem u Trogiru i slično.⁷

Gledajući s aspekta Splitsko-dalmatinske županije jedna od najrazvijenijih grana nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji su charter brodovi. Od ukupnog broja charter brodova (4.500) više od 35% istih se nalazi unutar Splitsko-dalmatinske županije. Prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku, Splitsko-dalmatinska županija je ostvarila preko 1,5 milijuna noćenja u 2019. godini, a ista su ostvarena u području nautičkog turizma. Na području Splitsko-dalmatinske županije ukupno je registrirano preko 40 pravnih subjekata čija je osnovna djelatnost povezana s pružanjem usluga iz područja nautičkog turizma, odnosno charter usluge. Ovi pravni subjekti ostvare preko 43% noćenja, te je Splitsko-dalmatinska županija vodeća županija u broju dolazaka i noćenja u nautici.⁸

1.3. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja određeni su problemom i predmetom istraživanja rada. Početni cilj je opisati stanje nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj prije i za vrijeme pandemije koronavirusa. Glavni cilj je predvidjeti, temeljem dosadašnjih istraživanja, utjecaj pandemije koronavirusa na nautički turizam u Splitsko-dalmatinskoj županiji i definirati strategiju koja je nužna za oporavak nautičkog turizma nakon popuštanja mjera. Dodatni ciljevi odnose se na:

- definirati nautički turizam i opisati njegov značaj u gospodarstvu Republike Hrvatske,
- istražiti odnos stanja u nautičkom turizmu prije i za vrijeme pandemije koronavirusa,
- analizirati poslovanje poduzeća kojima je primarna djelatnost nautički turizam prije i za vrijeme pandemije koronavirusa,
- proučiti istraživanja koja su provedena u području nautičkog turizma u vrijeme pandemije koronavirusa,
- ispitati poslovanje poduzetnika vezanih uz nautički turizam unutar Splitsko-dalmatinske županije,
- ispitati ključne aspekte strateške prilagodbe bitne za oporavak nautičkog turizma,

⁷ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, dostupno: <https://www.dalmatia.hr/hr/nauticki-turizam/charter-agencije-2> [pristupljeno 10.06.2020.]

⁸ Državni zavod za statistiku, dostupno: www.dzs.hr [pristupljeno 10.06.2020.]

- ukazati na strateške smjernice i potencijalne strategije za prevladavanje koronakrize u sektoru nautičkog turizma.

Također, cilj istraživanja je utvrditi postoje li trajne posljedice koje bi pandemija koronavirusa mogla ostaviti na nautički turizam i ako se to potvrdi, utvrditi smjernice kojima bi nautički turizam u Splitsko-dalmatinskoj županiji prevladao prijetnje i izazove iz okruženja.

1.4. Istraživačke hipoteze

Na temelju prijašnjih poglavlja u kojima su navedeni predmet i problem istraživanja, te ciljeva istraživanja, u ovom poglavlju definiraju se istraživačke hipoteze putem kojih se tražiti odgovori u empirijskom dijelu diplomskog rada.

H-O Postoje različite mogućnosti strateške prilagodbe nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji kao odgovor na utjecaj pandemije koronavirusa.

Za očekivati je da će se, u odnosu na ostale oblike turizma, nautički turizam, nakon popuštanja mjera iz domene institucionalne regulative poslovanja, najbrže opraviti. Naime, nautički turizam je najsigurniji za provođenje odmora u doba pandemije koronavirusa, jer nema socijalnog kontakta kakav je pristupan kod drugih oblika turizma, te se samim time i poštuju mjere koje su još uvijek na snazi: poštivanje fizičke distance, držanje pravilnog razmaka od najmanje dva metra između osoba, izbjegavanje većih skupova i boravka u zatvorenim prostorima.

Sve navedeno s aspekta sigurnosti i zdravlja, uz uvjete boravka na brodovima i postojeću infrastrukturu marina ukazuje na brojne mogućnosti strateške prilagodbe nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji, kao odgovor na negativne implikacije izazvane pandemijom koronavirusa.

H-1 Donošenje mjera iz domene institucionalne regulative poslovanja marina u sektoru nautičkog turizma pozitivno utječe na ublažavanje negativnih utjecaja izazvanih pandemijom koronavirusa.

Pravni subjekti i brojne udruge koje se bave nautičkim turizmom prihvatile su sve gospodarske mjere koje je Vlada Republike Hrvatske poduzela za spas hrvatskog gospodarstva u vrijeme pandemije koronavirusa. Ipak, brojne udruge su se aktivirale glede usvajanja dodatnih mjera koje se tiču samo nautičkog turizma. Sugestije su usmjerene i na usvajanje mjera iz domene institucionalne regulative poslovanja marina, a koje se odnose na oslobađanje od plaćanja koncesijskih naknada za sljedeću godinu i njihovu prenamjenu u druge svrhe, a sve u cilju pomoći sektoru nautičkog turizma. Navedene, kao i druge mjere, smatra se, mogle bi značajno utjecati na ublažavanje negativnih implikacija koronakrize.

H-2 Razvoj dodatnih proizvoda, odnosno usluga u nautičkom turizmu pozitivno utječe na privlačenje nautičara, odnosno na oživljavanje prometa u marinama.

Nautički turizam predstavlja izuzetno bitnu granu gospodarstva Republike Hrvatske. Širenjem pandemije koronavirusa i zatvaranjem granica, nautički turizam u Republici Hrvatskoj je doživio stagnaciju.

Postavlja se pitanje što treba žurno uraditi u cilju privlačenja nautičara i oživljavanja prometa u marinama. Smatra se da bi to mogli biti dodatni proizvodi, odnosno usluge. Koji su to dodatni proizvodi, odnosno usluge, koji/koje, u ovim uvjetima, mogu doprinijeti privlačenju nautičara?

Dokazivanje ove hipoteze temelji se na činjenici da će se svaki turist nastojati pridržavati zaštitnih mjera koje obuhvaćaju i socijalnu distancu, pa će se upravo iz tog razloga prije odlučiti za boravak, odnosno smještaj na brodovima, gdje imaju veću privatnost ali i zdravstvenu sigurnost, nego za smještaj u hotelima ili apartmanima.

H-3 Produženje nautičke sezone pozitivno utječe na poboljšanje uspješnosti poslovanja marina u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

S obzirom da su još uvijek na snazi određene mjere poput dezinfekcije, zaštite maskama i rukavicama te socijalne distance mišljenja smo da će najam jedrilica, jahti i broskog smještaja biti traženiji u odnosu na hotele i apartmane. Tome ide u prilog i činjenica da je prilikom najma jahte, jedrilice ili drugog vida broskog smještaja unaprijed izbjegnut socijalni kontakt, što ne bi bio slučaj kod iznajmljivanja hotelske sobe ili apartmana.

Ovo je samo jedan od argumenata za prebacivanje rezervacija za rujan i listopad, odnosno za pojačan interes nautičara za boravkom u srednjodalmatinskim marinama tijekom nekadašnje kasne sezone. Jedna od mjera za produženje sezone je i donošenje odluke o nastavku rada marina i nakon uobičajenog datuma za njihovo zatvaranje, a to je, prema dosadašnjoj praksi, bio početak listopada.

1.5. Metode istraživanja

Sukladno definiranom problemu, predmetu i ciljevima istraživanja korištene su različite metode koje su prilagođene teorijskom i praktičnom dijelu istraživanja. Metode istraživanja koje su korištene pri izradi diplomskog rada su korištene u teorijskom i praktičnom dijelu rada.

U teorijskom dijelu rada primjenjuju se sljedeće metode:

- **Metoda dedukcije:** deduktivna metoda je sustavna i dosljedna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojemu se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni. Iz općih postavki dolazi se do konkretnih pojedinačnih zaključaka, iz jedne ili više tvrdnji izvodi se neka nova tvrdnja koja proizlazi iz prethodnih tvrdnji.
- **Metoda indukcije:** donošenje zaključaka o općem sudu na temelju pojedinačnih činjenica.
- **Metode analize:** postupak raščlanjivanja složenih misaonih tvorevina na jednostavnije sastavne dijelove, koje će se u radu koristiti za detaljniju analizu utjecaja pandemije koronavirusa na nautički turizam u Hrvatskoj.
- **Metoda sinteze:** postupak spajanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene povezujući ih u jedinstvenu cjelinu na temelju koje se utvrđuje trenutno stanje u Splitsko-dalmatinskoj županiji nakon popuštanja mjera.
- **Metoda dokazivanja:** utvrđivanje istinitosti pojedinih spoznaja, stavova ili teorija vezanih za definiranje stanja o nautičkom turizmu.
- **Metoda kompilacije:** postupak preuzimanja tuđih rezultata znanstveno istraživačkog rada, odnosno tuđih opažanja, stavova, zaključaka i spoznaja. Ova metoda se upotrebljava u radu s kombinacijom drugih metoda rada u funkciji analize prikupljenih rezultata istraživanja koja su provedena prije i poslije pandemije.

- **Metoda anketiranja:** usmjerena je na ispunjavanje anketnog upitnika od strane poduzetnika koji obavljaju djelatnost nautičkog turizma. Temelj upitnika bit će dobiveni statistički podaci koji omogućava spoznaju mišljenja poduzetnika o stanju u nautičkom turizmu prije i u vrijeme pandemije koronavirusa.

Empirijsko istraživanje usmjereno je na istraživanje utjecaja pandemije koronavirusa na nautički turizam u Splitsko-dalmatinskoj županiji, te utvrđivanje smjernica, strategija i aktivnosti za prevladavanje negativnog stanja i oživljavanje sektora.

Prikaz stanja temelji se na dosadašnjim istraživanjima nevladinih organizacija, člancima, analizama i izvješćima relevantnih institucija.

U cilju potvrđivanja hipoteza provedeno je online anketno istraživanje. Samim time, kreiran je originalni anketni upitnik s pitanjima vezanima uz svaku od navedenih hipoteza i općim pitanjima o ispitanicima i marinama iz kojih dolaze.

Online anketno istraživanje provedeno je na uzorku od minimalno 50 ispitanika, tijekom srpnja, kolovoza i rujna ove godine, u marinama i njima komplementarnim poduzećima sa područja Splitsko-dalmatinske županije. Anketiranje je provedeno putem online Google anketnog upitnika, a ispitanici su usko povezani s nautičkim turizmom na način da koriste njegove usluge ili su zaposlenici nekog od poduzeća gdje je nautički turizam primarna djelatnost. Od ukupnog broja ispitanika anketnom upitniku je pristupilo ukupno 57,1% muškaraca i 42,9% žena.

Rezultati anketnog istraživanja obrađuju se primjenom SPSS analize.

1.6. Doprinos istraživanja

Razvoj nautičkog turizma doživio je svoju stagnaciju pojavom pandemije koronavirusa. U cilju istraživanja utjecaja pandemije koronavirusa na nautički turizam i traženja smjernica za ublažavanje stanja, provesti će se istraživanje, čiji rezultati trebaju ukazati na načine opravka nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na Splitsko-dalmatinsku županiju.

Doprinosi istraživanja:

- Istraženo je stanje u nautičkom turizmu u Splitsko-dalmatinskoj županiji prije i u vrijeme pandemije koronavirusa.
- prezentiraju se najnoviji rezultati istraživanja ove problematike.
- kategorizirane su smjernice za oporavak nautičkog turizma nakon pandemije koronavirusa i utvrđene mjere za njegov daljnji napredak.
- istražen je utjecaj produženja nautičke sezone na oporavak nautičkog turizma.
- istražen je učinak institucionalnih mjera za uspješniji oporavak nautičkog turizma.
- istražen je učinak kreiranja dodatnih proizvoda, odnosno usluga u marinama kao odgovor na kriznu situaciju.
- prezentiraju se različiti aspekti strateške prilagodbe sektora nautičkog turizma, a posebno onog njegovog dijela kojim se realizira u splitsko-dalmatinskoj županiji.

1.7. Struktura diplomskog rada

Rad je podijeljen na šest poglavlja koji zajedno predstavljaju logički povezanu cjelinu. Uvodno poglavlje definira predmet i problem istraživanja, ciljeve i hipoteze istraživanja, korištene znanstvene metode, te strukturu sadržaja.

U drugom poglavlju iznose se osnovni podaci o pandemiji koronavirusa, njezin utjecaj na svjetsko i domaće gospodarstvo, statistički podaci o širenju pandemije koronavirusa, te mjere koje su poduzete u svijetu i Hrvatskoj s ciljem suzbijanja pandemije koronavirusa.

Treće poglavlje obrađuje pojam nautičkog turizma odnosno njegove opće karakteristike i ulogu. Također, u ovom poglavlju analiziraju se i značajke nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj, te istaknuti utjecaj pandemije koronavirusa na nautički turizma. Istražuju se i strateške implikacije za oporavak nautičkog turizma, odnosno analiziraju se svi aspekti i strategije koje bi se mogle primijeniti s ciljem oporavka nautičkog turizma.

U četvrtom poglavlju kategorizirani su rezultati istraživanja prikupljeni metodom anketiranja zaposlenika u marinama i poduzetnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji koji obavljaju djelatnost nautičkog turizma.

2. PANDEMIJA KORONAVIRUSA

Pandemija koronavirusa pojavila se u prosincu 2019. godine iz kineskog grada Wuhan, a od siječnja 2020. godine počela se rapidno širiti u sve dijelove svijeta. Pandemija koronavirusa je prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji bolest dišnih puteva. Kao što je već ranije istaknuto, prvi slučaj zabilježen je gradu Wuhanu, odnosno u kineskoj provinciji Hubei točnije na gradskoj tržnici Huanan Seafood Wholesale Market gdje se prodaju morske i druge životinje. U službenom izvješću kineske vlade koje je objavljeno 23. siječnja 2020. godine, a kako smatraju virolozi ovaj virus pokazuje identičan genom kao što je kod virusa SARS-a.

Simptome slične SARS-u kod pacijenta je prvi primijetio Li Wenliang, kineski oftalmolog, a tada je komunistička vlast Narodne Republike Kine optužila ga za širenje lažnih vijesti te je zabranjeno bilo kakvo izvještavanje o koronavirusu. Ipak, za doček kineske nove godine kineska vlada je objavila kako svi bolesnici koji boluju od dotada nepoznatog virusa imaju simptome poput povišene temperature, kašljanja i otežanog disanja. Sukladno ranije navedenome, kineske vlasti su 7. siječnja 2020. godine službeno objavile pojavu novog virusa koji je sličan SARS-u.

S obzirom da je broj oboljelih rapidno rastao, kineska vlada je s ciljem suzbijanja i sprječavanja širenja epidemije poduzela niz mjera poput zatvaranja tržnica, uvođenja karantene u Wuhanu i drugim kineskim gradovima, ograničenja međunarodnog zračnog prijevoza, ali i svih oblika prijevoza unutar Kine, provođenje mjera dezinfekcije na svim javnim površinama. Unatoč ranije spomenutim epidemiološkim mjerama koronavirus i dalje se širi o na ostale kineske pokrajine, a prvi slučaj izvan Kine zabilježen je 30. siječnja 2020. godine. S obzirom da je koronavirus rapidno se počeo širiti i na druge države Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je pandemiju koronavirusa, te je istu klasificirala kao „javnozdravstven prijetnju od međunarodnog značaja, a razlog toga je brzina širenja epidemije i velikog broja nepoznanica u vezi novog virusa.“⁹

Slijedom navedenog Svjetska zdravstvena organizacija, ovu bolest uzrokovanu koronavirusom nazvala koronavirusna bolest, odnosno COVID-19 (*engl. Coronavirus disease 2019*). Prvi slučaj zaraze koronavirusa u Hrvatskoj zabilježen je 25. veljače 2020. godine, a Svjetska zdravstvena organizacija podigla je globalni rizik na vrlo visoku razinu. Prema

⁹ Službena stranica Vlade RH za pravodobno i točne informacije o koronavirusu, dostupno: <https://www.koronavirus.hr/default.aspx> (pristupljeno 02.09.2020.)

službenim podacima od 24. ožujka 2020. godine u svijetu je zabilježeno gotovo 410.000 slučajeva zaraze u 195 država i teritorija, a više od 18.000 je umrlo.

Pandemija koronavirusa nastavlja svoj eksponencijalni rast u velikom broju zemalja. Mnoge su zemlje i dalje u fazi infektivnog rasta. Iz epicentra – Kine, virus se brzo preselio u Italiju i cijelu Europu, koja je novo žarište COVID-19, a sljedeći epicentar su bile Sjedinjene Američke Države. Pa je slijedom navedenog krivulja širenja pandemije koronavirusa i dalje u porastu.. Mjere zdravstvenog paketa za "ravljanje krivulje" sastoje se od:

- socijalne distance,
- zatvaranja škola i sveučilišta,
- odgađanja ili otkazivanja svih vrsta događaja (umjetničkih, sportskih, itd.),
- masovnog testiranja i praćenja zaraze.

Ovaj "paket" ima veliku prednost u smanjenju zaraze, ali također, ograničavanjem ljudske aktivnosti (izolacije), ima ogromne ekonomske troškove. Nikada ranije nisu uvedene ovakve mjere, odnosno zabrana rada, putovanja i slično. Čak i ako obustava nije trajala duže od jednog ili dva mjeseca, u 2020. godini došlo je do ozbiljnog pada BDP-a u mnogim zemljama. Posljedice koje je ova pandemija imala na gospodarstvo ogledaju se kroz smanjenje prodaje, obustava radnih aktivnosti pa samim time i povećanje broja nezaposlenih uslijed otkaza, opstanak drugih segmenata gospodarstva poput zračnih luka, bankarskog sustava, malih i srednjih ugostiteljskih poduzeća i slično.

Za razliku od krize koja se dogodila 2008. godine, a ista je imala značajne posljedice za realnu ekonomiju, ova kriza nazvana „pandemija koronavirus“ ostavila je daleko veće posljedice. Za razliku od krize iz 2008. godine koja nije bila globalnog karaktera, ova kriza je imala utjecaj na uvoz i izvoz robe, sve razine poslovanja, rad ugostiteljskih objekata, zračni prijevoz i slično. U nastavku diplomskog rada prikazuju se karakteristike koronavirusa koje su prikupljene analizom sekundarnih podataka i dosadašnjim istraživanjima, utjecaj pandemije koronavirusa na svjetsko i domaće gospodarstvo, prikaz statističkih podataka o širenju pandemije koronavirusa, te epidemiološke mjere koje su na snazi za suzbijanje pandemije koronavirusa.

2.1. Koronavirus

Već ranije je istaknuto kako COVID-19 je svojim genom sličan SARS-u. Unatoč nastojanjima da se od samog početka ovaj virus definira, isti je dobio svoju revidiranu definiciju tek 29. svibnja 2020. godine. Prema revidiranoj definiciji COVID-19 klinički kriteriji za definiranje ove bolesti usmjereni su na simptome koje osoba treba imati, a isti se odnose na:

- kašalj,
- povišenu tjelesnu temperaturu,
- dispneju,
- nedostatak zraka,
- nagli gubitak mirisa, okusa ili
- promjena okusa.

Ostali kriteriji za definiranje i dijagnosticiranje COVID-19 prikazani su Tablicom 1. u nastavku.

Tablica 1. Definicija i dijagnostika COVID-19

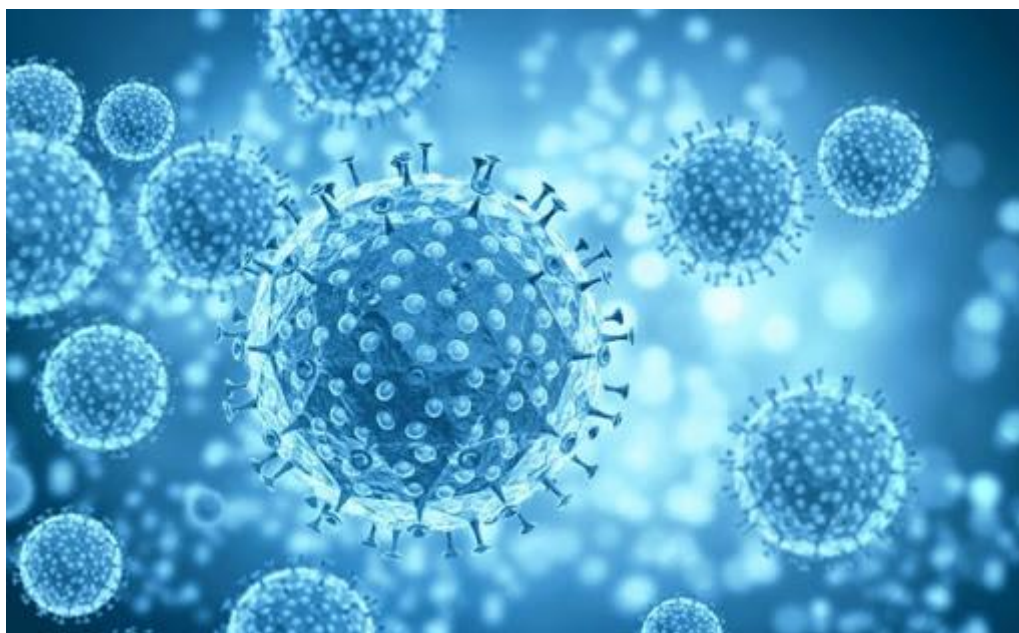
DEFINIRANJE I DIJAGNOSTIKA COVID-19	
RADIOLOŠKI DIJAGNOSTIČKI KRITERIJ	Radiološki dokaz lezija kompatibilnih s COVID-19
LABORATORIJSKI KRITERIJ	Detekcija SARS-CoV-2 RNA u kliničkom uzorku
EPIDEMIOLOŠKI KRITERIJ	bliski kontakt s oboljelim od COVID-19 unutar 14 dana prije početka simptoma
	bolesnik je unutar 14 dana prije početka simptoma bio korisnik ili zaposlenik ustanove za smještaj osjetljivih skupina u kojoj je potvrđena transmisija COVID-19
KLASIFIKACIJA SLUČAJA	Moguć slučaj: osoba ispunjava kliničke kriterije
	Vjerojatan slučaj: osoba koja ispunjava

	kliničke kriterije i jedan od epidemioloških kriterija
	Potvrđen slučaj: osoba koja ispunjava laboratorijski kriterij

Izvor: izrada autora prema Služena stranica Vlade za pravodobno i točno informiranje od koronavirusu, dostupno: <https://www.koronavirus.hr/sto-moram-znati/o-bolesti/definicija-bolesti-covid-19/696> (pristupljeno 02.09.2020.)

Osim ranije navedenih karakteristika za prepoznavanja i definiranje COVID-19, virolozi su dali i 3D rekonstrukciju izgleda ovog virusa, a ista je prikazana Slikom 1.

Slika 1. Izgled virusa COVID-19

Izvor: <https://udruge.gov.hr/vijesti/vazno-nova-obavijest-korisnicima-programa-europa-za-gradjane-2014-2020-u-kontekstu-pandemije-virusa-covid-19/5132> (pristupljeno i preuzeto 10.09.2020.)

Virolozi su utvrdili da virusa COVID-19 prenosi se s jednog čovjeka na drugog putem malih kapljiva iz nosa ili usta koje se šire kad osoba kašlje ili kiše. Virolozi tvrde kako te kapljice mogu različitim načinima doći do drugih ljudi jer prilikom ispuštanja istih one padaju na

površine koje drugi ljudi mogu dotaknuti rukom. S obzirom na istraživanja stručnjaka koji ukazuju na način prijenosa COVID-19 u sve države svijeta u kojima je proglašena pandemija uvedene su epidemiološke mjere kojih se moraju pridržavati svi stanovnici.

2.2. Utjecaj pandemije koronavirusa na svjetske i domaće gospodarstvo

Institut za razvoj i međunarodne odnose u srpnju 2020. godine proveo je istraživanje o utjecaju pandemije koronavirusa na svjetsko gospodarstvo. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to kako je pandemija koronavirusa uzrokovala ekstremne ekonomske posljedice diljem svijeta, dakle sve od Kine, preko Europske unije pa do SAD-a. Sve države svijeta primjenjuju pakete mjera za ublažavanje posljedica pandemije koronavirusa na gospodarstvo.

Gospodarski podaci Sjedinjenih Država ukazuju na to kako su prisutni još uvijek veliki izazovi i pritisci na gospodarstvo zbog pandemije koronavirusa. Naime, američki kongres je raspravljao o uvođenju dodatnih mjera koje bi ujedno i potakle razvijanje cjepiva protiv koronavirusa. Ipak, američko gospodarstvo nije u velikom kolapsu, ulagači u dionice i dalje su aktivni, dok su Sjedinjene Države davale novčanu pomoć 32 milijuna nezaposlenih Amerikanaca. Ulagачi u dionice polažu nade kako će skori razvoj cjepiva promijeniti situaciju glede gospodarstva, pa prema izvješćima stručnjaka na svjetskim burzama od kraja kolovoza stanje se stabilizira i rasti cijene dionica.¹⁰

Isto tako, zabilježen je i podatak kako je Kineski BDP porastao za 3,2% u odnosu na prvi dio godine kada je zabilježen pad od 6-8% na razini cijele Kine. Unatoč povećanju BDP-a u odnosu na prvo polugodište ipak određeni gospodarski sektori poput trgovina i dalje su u stagnaciji te će im trebati dugo vremena da vrate početnu zaradu kakva je bila prije pandemije koronavirusa.

¹⁰ Privredni.hr, Nove poticajne gospodarske mjere vratile nadu na svjetske burze, dostupno: <https://privredni.hr/nove-poticajne-gospodarske-mjere-vratile-nadu-na-svjetske-burze> (pristupljeno 05.09.2020.)

Europska unije je razradila cijeli paket mjera i preporuka koje će biti ponuđene državama članicama kako bi se pomoglo s oporavkom gospodarstva, te je osnovan Fond težak oko 25 milijardi eura iz kojeg će se financirati države koje su pogođene pandemijom koronavirusa.¹¹

Europska komisija koordinira zajednički europski odgovor na pandemiju koronavirusa. Poduzimaju se odlučne mjere za jačanje sektora javnog zdravstva i ublažavanje socioekonomskih posljedica u Europskoj uniji. Mobiliziraju se sva sredstva koja su na raspolaganju kako bi se državama članicama pomoglo u djelotvornim naporima za suzbijanje koronavirusa suzbijanje.

Kako bi Europska komisija pomogla u popravljajući gospodarske i socijalne štete nastale zbog pandemije koronavirusa predložila je 26. svibnja 2020. veliki plan oporavka za Europu koji se temelji na iskorištavanju svih mogućnosti proračuna EU-a. U predmetu istog javno je objavljen Zaključak Europskog vijeća iz Bruxella od 21. srpnja 2020. godine u kojem se ističe „kako je cilj Europske komisije usmjeren na donošenje hitnih mjera Europske unije kako bi se očuvalo zdravlje građana i spriječilo urušavanje gospodarstva. Na temelju opsežnih savjetovanja provedenih na razini predsjednika Europskog vijeća i rada koji je obavilo Vijeće, priloženi zaključci uravnoteženo su rješenje kojim se u obzir uzimaju interesi i stajališta svih država članica. Riječ je o ambicioznom i sveobuhvatnom paketu u kojem je uobičajeni VFO povezan s izvanrednim radom na oporavku i kojim se nastoji pristupiti rješavanju posljedica dosad nezabilježene krize u najboljem interesu EU-a.“¹²

Koraci koje će poduzimati Europska komisija odnose se na sljedeće zaključke i mjere:

- Izvanredna priroda gospodarskog i socijalnog stanja zbog krize uzrokovane bolešću COVID-19 zahtijeva izvanredne mjere kako bi se poduprli oporavak i otpornost gospodarstava država članica.
- Kako bi se Uniji pružila potrebna sredstva za rješavanje izazova uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19, Komisiju će se ovlastiti da u ime Unije pozajmi sredstva na tržištima kapitala. Prihodi će se prenijeti u programe Unije u skladu s NGEU-om.

¹¹ Smrter.hr, Utjecaj širenja koronavirusa na gospodarstvo i trgovinu hranom u Hrvatskoj, dostupno: <https://smarter.hr/utjecaj-sirenja-korona-virusa-na-gospodarstvo-i-trgovinu-hranom-u-hrvatskoj/> (pristupljeno 06.09.2020.)

¹² Europsko Vijeće, Dogovor o planu oporavka i višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje 2020.-2027., dostupno: <https://www.consilium.europa.eu/media/45121/210720-euco-final-conclusions-hr.pdf> (pristupljeno 10.09.2020.)

- S obzirom na to da je NGEU izvanredan odgovor na te privremene, ali ekstremne okolnosti, ovlasti za pozajmljivanje dodijeljene Komisiji jasno su ograničene u pogledu veličine, trajanja i opsega.
- U pogledu NGEU-a Komisija se u Odluci o vlastitim sredstvima ovlašćuje da u ime Unije pozajmi sredstva na tržištima kapitala u iznosu do 750 milijardi EUR u cijenama iz 2018.; s novim neto pozajmljivanjem prestat će se najkasnije na kraju 2026. Unija sredstva pozajmljena na tržištima kapitala upotrebljava isključivo u svrhu rješavanja posljedica krize uzrokovane bolešću COVID-19.
- Pozajmljena sredstva mogu se upotrebljavati za zajmove do iznosa od 360 milijardi EUR u cijenama iz 2018. i za rashode do iznosa od 390 milijardi EUR u cijenama iz 2018.
- Otplata se u skladu s načelom dobrog financijskog upravljanja predviđa na način da se osigura stabilno i predvidljivo smanjenje obveza do 31. prosinca 2058. Iznosi koji nisu, kako je predviđeno, upotrijebljeni za plaćanje kamata upotrijebit će se za prijevremene otplate prije kraja VFO-a za razdoblje 2021. – 2027., uz minimalan iznos, te se mogu povećati iznad te razine pod uvjetom da su uvedena nova vlastita sredstva.
- Dospjeli iznosi koje Unija treba platiti u određenoj godini za vraćanje glavnice ne premašuju 7,5 % maksimalnog iznosa od 390 milijardi EUR za rashode.
- Iznosi gornjih granica vlastitih sredstava privremeno se povećavaju za 0,6 postotnih bodova isključivo u svrhu pokrivanja svih obveza Unije koje proizlaze iz njezina zaduživanja za rješavanje posljedica krize uzrokovane bolešću COVID-19 do prestanka svih tih obveza, a najkasnije do 31. prosinca 2058.¹³

Slijedom svega ranije navedenog u nastavku rada tablično se prikazuje iznos u okviru NGEU-a za pojedinačne programe.

Tablica 2. Prikaz iznosa u okviru NGEU-a za pojedinačne programe

PROGRAM	IZNOS
Mehanizam za oporavak i otpornost (RRF)	672,5 milijardi EUR
Zajmovi	360 milijardi EUR
Bespovratna sredstva	312,5 milijardi EUR

¹³ Europsko Vijeće, Dogovor o planu oporavka i višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje 2020.-2027., dostupno: <https://www.consilium.europa.eu/media/45121/210720-euco-final-conclusions-hr.pdf> (pristupljeno 10.09.2020.)

REACT-EU	47,5 milijardi EUR
Obzor Europa	5 milijardi EUR
InvestEU	5,6 milijardi EUR
ruralni razvoj	7,5 milijardi EUR
Fond za pravednu tranziciju (JTF)	10 milijardi EUR
rescEU	1,9 milijarde EUR
Ukupno	750 milijardi EUR

Izvor: izrada autora prema Europsko Vijeće, Dogovor o planu oporavka i višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje 2020.-2027., dostupno:

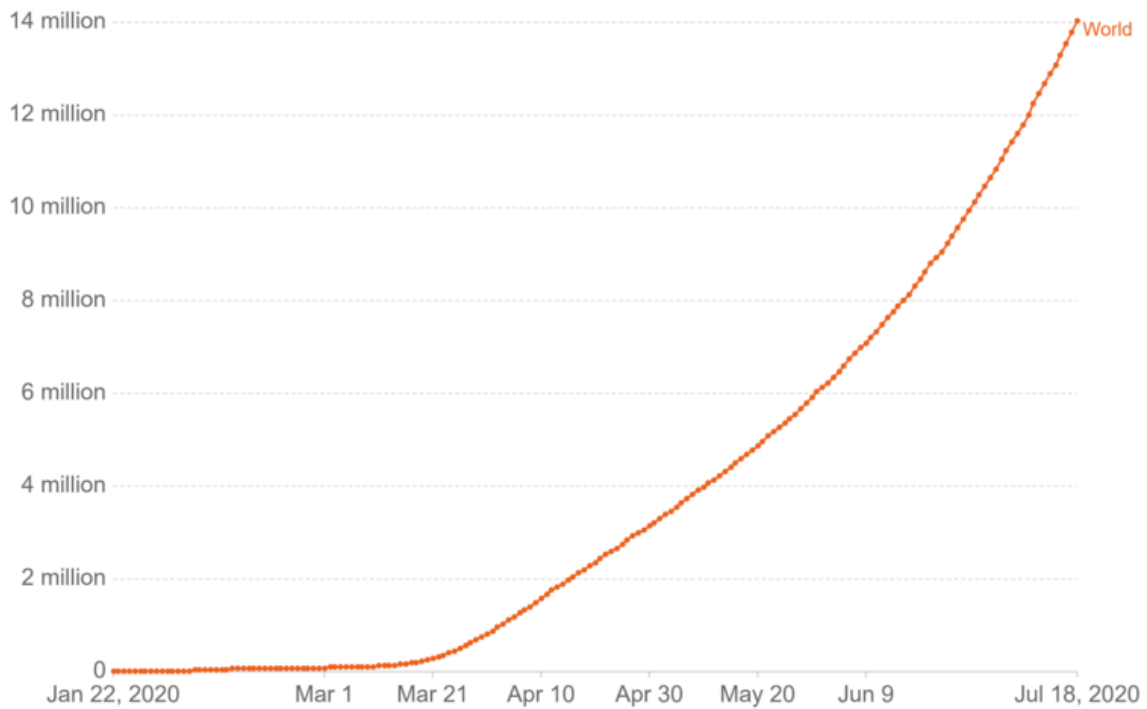
<https://www.consilium.europa.eu/media/45121/210720-euco-final-conclusions-hr.pdf>

(pristupljeno 10.09.2020.)

2.3. Prikaz statističkih podataka o širenju pandemije koronavirusa

Već ranije je istaknuto kako je prvi zabilježen slučaj koronavirusa bio u megagrađu Wuhan, a pandemija koronavirusa rapidno se počela širiti i izvan kineskih granica. Prema izvješću WHO u srpnju 2020. godine na svjetskoj razini je bilo preko 14 milijuna oboljelih što je ujedno i prikazano Slikom 2.

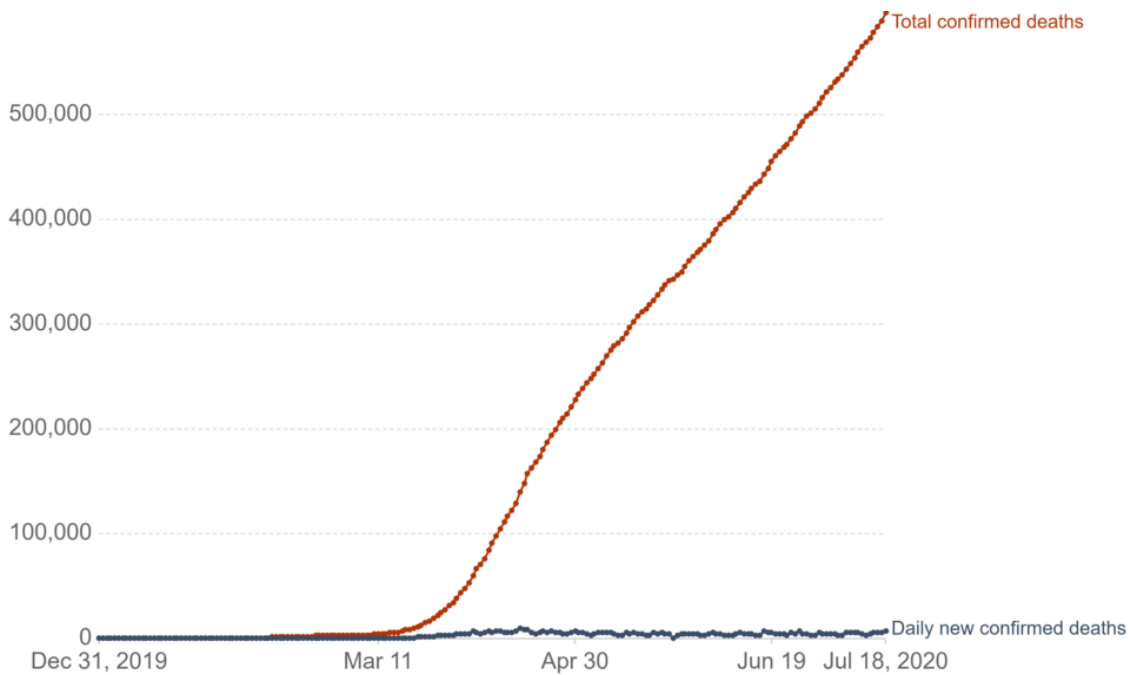
Slika 2. Broj oboljelih u svijetu srpanj 2020.

Izvor: World Health Organization, dostupno: <https://www.who.int/> (pristupljeno 12.09.2020.)

Nadalje, prema statističkim podacima WHO broj umrlih u istom vrijeme je prešao više od pola milijuna na svjetskoj razini, a grafički porast prikazan je Slikom 3.

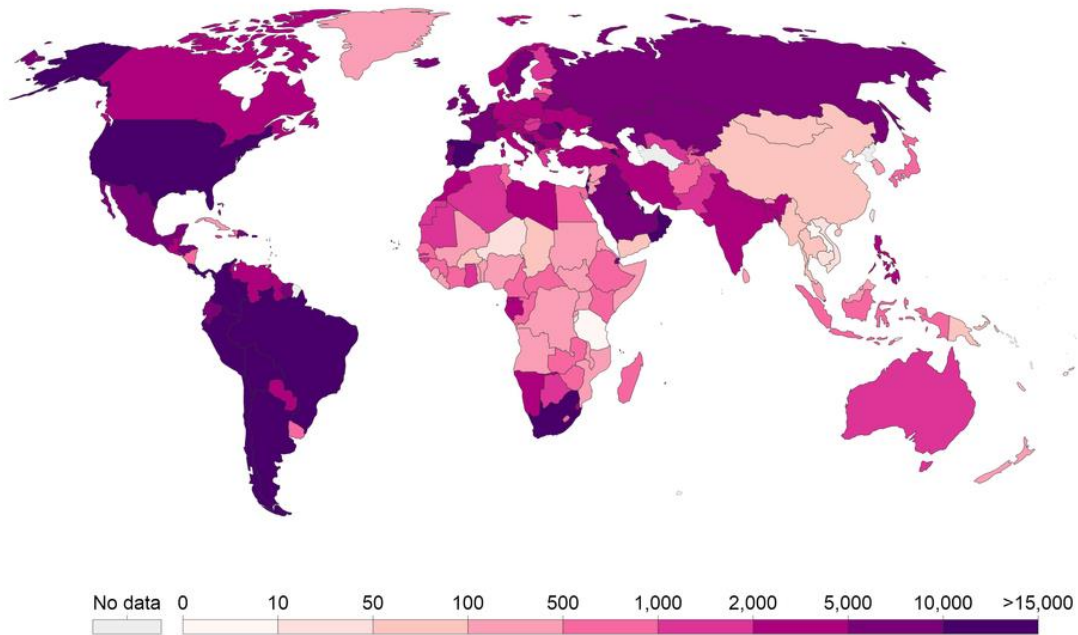
Slika 3. Broj umrlih na svjetskoj razini srpanj, 2020.

Izvor: World Health Organization, dostupno: <https://www.who.int/> (pristupljeno 12.09.2020.)

Iz statističkih podataka prikazanih Slikom 3. vidljivo je kako broj umrlih od ožujka u konstantnom rapidnom porastu. Radi lakšeg razumijevanja ranije prikazanih podataka isti se prikazuju i Slikom 4. i 5. ali ovaj put na karti svijet kako bi se dobio uvid u jasniju stopu oboljenja i smrtnosti po pojedinim zemljama.

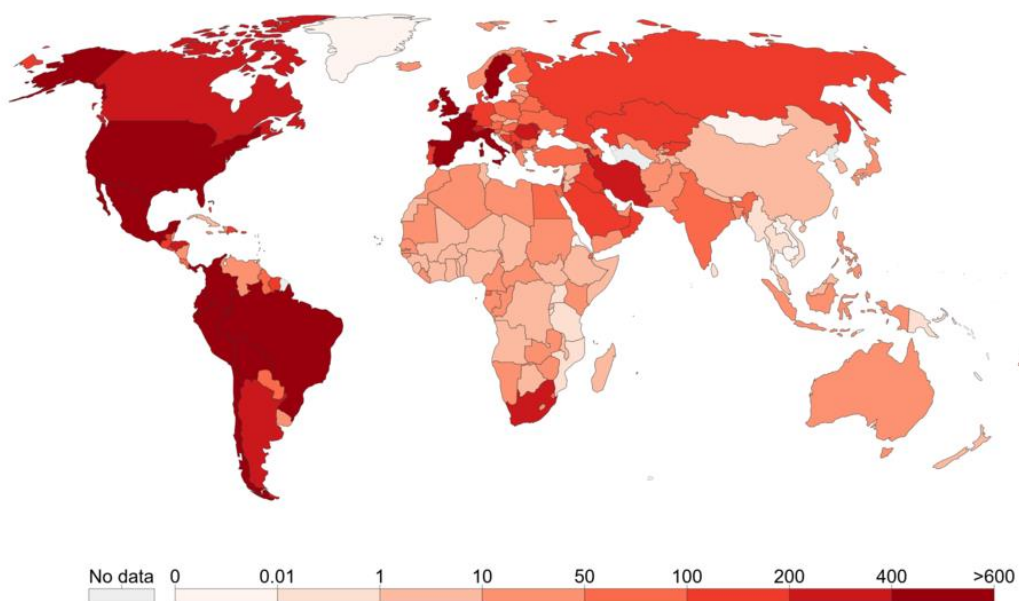
Slika 4. Prikaz oboljelih od COVID-19 na svjetskoj razini

Izvor: World Health Organization, dostupno: <https://www.who.int/> (pristupljeno 12.09.2020.)

Na Slici 4. u bojama od ružičaste do ljubičaste označeno se države s najviše oboljelih pa je tako ljubičastom obojem označene države koje imaju više do 15.000 slučajeva dok su svjetlijim bojama označene države s manjom stopom oboljelih. Slikom 5. prikazuje se stopa smrtnosti po državama od COVID-19.

Slika 5. Stopa smrtnosti od COVID-19

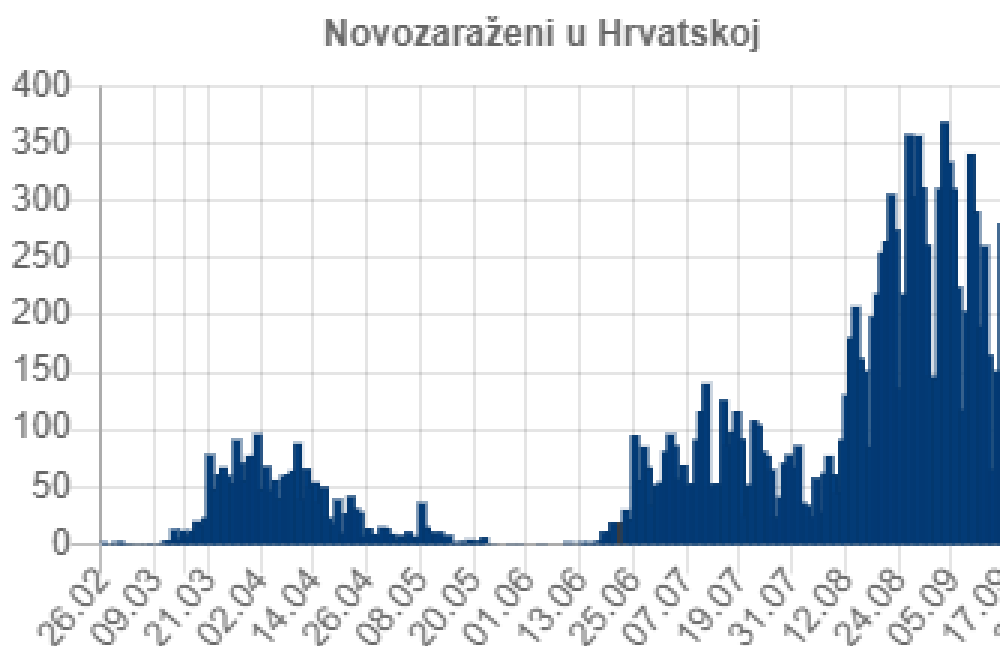
Izvor:

World Health Organization, dostupno: <https://www.who.int/> (pristupljeno 12.09.2020.)

Na Slici 5. u bojama od ružičaste do crvene označeno se države s najvišom stopom smrtnosti pa je tako tamno crvenom bojom označeno područje koje ima više do 600 slučajeva smrti od COVID-19 dok su svjetlijim bojama označene države s manjom stopom smrtnosti.

S obzirom na prikaz širenja pandemije COVID-19 u svijetu, bitno je istaknuti i širenje iste u Hrvatskoj. Prema podacima od 17. rujna 2020. godine broj novozaraženih osoba po danu iznosi je više od 350. Iako je prema indikacijama stručnjaka istaknuto kako će se virus manje širiti u ljetnom periodu jer nije otporan na vrućinu, upravo se dogodilo suprotno, jer je u mjesecu kolovozu zabilježeno najviše slučajeva širenja zaraze. Krivulja širenja pandemije od početak pa do 17. rujna 2020. godine prikazan je Slikom 6.

Slika 6. Broj novozaraženih u Hrvatskoj (17.09.2020.)

Izvor: <https://www.koronavirus.hr/default.aspx> (pristupljeno i preuzeto 17.09.2020.)

2.4. Mjere za suzbijanje pandemije koronavirusa

Iako još uvijek ne postoji lijek ili cjepivo za liječenje od COVID-19 potrebno je poštivati mjere koje su još uvijek na snazi, a sve s ciljem suzbijanja i smanjenja širenja pandemije.

Naime, mjere za suzbijanje pandemije koronavirusa u prvom redu odnose se na socijalnu distancu. S obzirom da je rukovanje definirano kao bliski kontakt isto je strogo zabranjeno kako bi se spriječilo daljnje širenje virusa. Većina država svijeta uvela je kolektivnu karantenu pri čemu su ujedno i zatvorene državne granice.

Epidemiološke mjere koje su bile na snazi u Republici Hrvatskoj su:

1. zatvaranje državnih granica,
2. obveza nošenja zaštitnih maski i rukavica,
3. zabrana kretanja iz županije u županiju, a iz grada u grad iznimno iz e-propusnicu,
4. ograničen broj boravka ljudi u određenom prostoru,
5. zabrana rada ugostiteljskim objektima,
6. socijalna distanca.

Još uvijek su na snazi mjere ograničenog broja boravka ljudi u određenom prostoru, pri čemu se mora poštovati mjera socijalnog razmaka od 1,5 m, redovita dezinfekcija prostorija, redovita dezinfekcija ruku, nošenje zaštitnih maski u zatvorenom prostoru.

Nadalje, važno je istaknuti kako i Europska komisija poduzima cijeli niz mjera kao zajednički europski odgovor na pandemiju koronavirusa. Poduzimaju se odlučne mjere za jačanje sektora javnog zdravstva i ublažavanje socioekonomskih posljedica u svim državama članicama Europske unije. Isto tako, mobiliziraju se sva sredstva koja su nam na raspolaganju kako bi se državama članicama pomogli u koordinaciji nacionalnih odgovora i pružanje objektivne informacije o širenju virusa i djelotvornim naporima za njegovo suzbijanje.

U ovim kriznim vremenima zemlje, regije i gradovi u Europskoj uniji pomažu susjedima i onima kojima je pomoć najpotrebnija: doniraju zaštitnu opremu kao što su maske, pružaju prekogranično liječenje oboljelih pacijenata i vraćaju građane blokirane u inozemstvu kući.

3. UTJECAJ PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA NAUTIČKI TURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ

U ovom poglavlju govori se općenito o nautičkom turizmu, njegovim karakteristikama i značaju za Republiku Hrvatsku. Isto tako, u ovom poglavlju je istraženo i stanje u nautičkom turizmu u vrijeme pandemije koronavirusa.

3.1. Nautički turizam

Nautički turizam je turistički fenomen koji se u posljednjih tridesetak godina počeo značajno razvijati. Kao takav, smatra se podvrstom turizma, pa je njegova definicija ujedno i djelomično proizašla iz definicije turizma. Etimološki gledano, nautički turizam, se zasniva na dva osnovna pojma: nautički i turizam. Prvi pojam je nastao od grčke riječi *naus* što znači brod, lađa, dok je drugi pojam izuzetno dobro objašnjen u literaturi. Turizam u Republici Hrvatskoj je izuzetno bitna gospodarska djelatnost koja značajno pridonosi razvoju gospodarstva. S obzirom da je Republika Hrvatska atraktivna turistička destinacija čiji su temelji izgrađeni na bogatim prirodnim i kulturno-povijesnim resursima, sasvim je jasno zašto iz godinu u godinu potražnja za turističkim smještajem je sve veća.

Iz svega ranije navedenog zaključuje se kako je nautički turizam „gospodarska djelatnost koja se zasniva na sadržajima vezanima uz turističku i rekreativnu plovidbu morem, rijekama i jezerima. Važniji čimbenici nautičkoga turizma su prometna i komunalna infrastruktura luka, proizvodnja turističkih plovila i opreme te iznajmljivanje plovila (čarter). Prihodi u nautičkom turizmu ostvaruju se naplatom stalnoga ili tranzitnoga veza u moru ili mjesta na kopnu, uslugama servisa i održavanja plovila, iznajmljivanjem prostorija i plovila, prodajom goriva te pružanjem trgovačkih i ugostiteljskih usluga.“¹⁴

¹⁴ Hrvatska tehnička enciklopedija, Nautički turizam, dostupno: <https://tehnika.lzmk.hr/nauticki-turizam/> (pristupljeno 12.09.2020.)

3.1.1. Karakteristike nautičkog turizma

Nautički turizam karakteriziraju prirodni ili atraktivni uvjeti koji su polazna pretpostavka postojanja nautičkog turizma na određenom području. Pod prirodnim uvjetima se podrazumijevaju obala, vodeni prostor, zemljište, geografski položaj, prirodne ljepote, temperatura zraka, temperatura mora i slično. Drugim riječima, to su sve prirodne blagodati koje posjeduje određena lokacija. Nadalje, pod atraktivnim uvjetima podrazumijevaju se:

1. „hidrografski elementi, flora, fauna, prirodne odlike mora
2. klimatske prilike (podneblje)
3. reljef-zemljopisne karakteristike područja.“¹⁵

Sve ranije navedeno čini osnovne uvjete za razvoj nautičkog turizma. Osim prirodnih ili atraktivnih uvjeta nautičkog turizma postoje i investicijski uvjeti koji su nužni kako bi nautički turizam postojao. Ti investicijski uvjeti obuhvaćaju materijalnu izgradnju, a pod materijalnom izgradnjom podrazumijeva se izgradnja novih objekata-kapaciteta, proširenje i dogradnja postojećih kapaciteta, zatim adaptacija, modernizacija postojećih kapaciteta, nabava opreme i inventara za postojeće kapacitete tj. investicije“.¹⁶

3.1.2. Uloga nautičkog turizma

Već ranije je istaknuto kao nautički turizam posljednjih desetljeća bilježi svoj značajan porast. Nautički turizam duguje svoj porast, brojnim prirodnim obilježjima poput mora, prirode, obale, bogate kulturne baštine i slično. Iako je uloga nautičkog turizma sve važnija, u Hrvatskoj on još uvijek nije sasvim priznat kao turistička djelatnost.

Nautički turizam ima posebnu ulogu kada je u pitanju razvoj destinacije. Naime, nautički turizam predstavlja perspektivan oblik turističke ponude koja je, iz godine u godinu, u stalnom porastu. On se temelji na prirodnim resursima, razvedenoj obali, te čistom moru. Isto tako, ta vrsta turizma pripada elitnom turizmu kojeg koriste najčešće imućni pojedinci. Stoga, da se takav vid turističke ponude razvije u određenoj državi, potrebna je izgradnja marina, privezišta, vezova te ostalih potrebnih popratnih sadržaja. Pozitivna strana takve vrste turizma je što se teži prevladavanju zatvorenosti, izoliranosti i težnji nerazvijenih država u tranziciji, te smanjenju jaza takvih država prema državama razvijenih ekonomija. Također, specifična

¹⁵ Jadrešić, V. (1978). Nautički turizam, Pedagoška akademija Zadar, Zadar, str. 29.

¹⁶ Jadrešić, V. (1978). Nautički turizam, Pedagoška akademija Zadar, Zadar, str. 29.

nautička potražnja i s njom povezana posebna nautička potrošnja vrlo se pozitivno odražavaju na nautičku industriju koja podrazumijeva proizvodnju plovih jedinica za zabavni turizam, proizvodnju opreme, održavanje i osposobljavanje postojećih i izgradnju novih luka i lučica.¹⁷

3.2. Značaj nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj

Prvi počeci razvoja nautičkog turizma u Hrvatskoj započinju i razvojem pomorstva početkom 19. stoljeća, odnosno kada su uvedene prve prijevozne linije na relaciji Trst-Rijeka. U to vrijeme organizirani su i prvi izleti priobalnim područjima, a potkraj 19. stoljeća javljaju se i prvi izlezi koji su trajali oko desetak dana. Sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća na hrvatskoj obali izgrađene su četiri marine te je u kratkom razdoblju zabilježeno oko 1.500 inozemnih plovila. Ovaj porast inozemnih plovila na teritoriju Hrvatske označava početak razvoja suvremenog turizma na ovom području.

Značajno unaprjeđenje nautičkog turizma u Hrvatskoj evidentirano je oko 1991. godine kada je osnovana „Udruga hrvatskih marina“, a samo tri godine iza, odnosno 1994. godine u Hrvatskoj gospodarskog komori evidentirano je „Udruženje nautičkog turizma“. Temeljni zadatak ovih organizacija je bilo ubrzanje razvoja nautičkog turizma u Hrvatskoj.¹⁸

Iako je razvoj nautičkog turizma u Hrvatskoj tekao poprilično sporo, posljednjih 15-ak godina dolazi do značajnog porasta marina i udruga nautičara čija je osnovna zadaća promoviranje hrvatskog nautičkog turizma. Prema Studiji razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske, intenzivan napredak nautičkog turizma evidentiran je od 1983. godine kada je izgrađeno „ukupno 16 marina (Umag, Rovinj, Pula, Pomer, Rab, Supetarska draga, Žut, Piškera, Vodice, Skradin, Jezera, Trogir, Split, Milna, Vrbovska i Palmižana), a kasnije su izgrađene marine u Korčuli (1988.), Opatiji (1989.), Dubrovniku (1990.); Šimunima i Cresu (1992. i 1993.).“¹⁹

Osnovna značajna nautičkog turizma u Hrvatskoj je privlačenje velikog broja inozemnih gostiju koji iz godine u godinu sve više koriste usluge nautičkog turizma. S obzirom da su

¹⁷ Jugović, A., Zubak, A. Kovačić, M. (2013): Nautički turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji razvoja destinacije, Pomorski zbornik 47-48 (2013), str. 61-72

¹⁸ Šamanović, J. (2002): Nautički turizam i management marina, Visoka pomorska škola u Splitu, Split, str. 186.

¹⁹ Studija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske, Hrvatski hidrografski institut, 2006., str. 7.

usluge nautičkog turizma poprilično skupe, te nisu prilagođene standardu građana RH, nije ni čudno zašto ukupan broj dolazaka, odnosno 1-3% čine domaći turisti. Slikom 7. kartografski se prikazuju lokacije marina u Republici Hrvatskoj za 2018. godinu.

Slika 7. Prikaz marina u Hrvatskoj (2018.)

Izvor: <https://tehnika.lzmk.hr/nauticki-turizam/> (pristupljeno i preuzeto 13.09.2020.)

Iz Slike 7. evidentno je kako su marine izuzetno rasprostranjene duž cijele obale. Prema statističkim podacima u 2015. godini u Hrvatskoj ukupno je bilo 72 marina s 17 350 vezova, a najveći broj marina nalazi se na području sjeverne Dalmacije, odnosno u Istri. Tablicom 3. je prikazan razvoj nautičkog turizma u Hrvatskoj za razdoblje od 2003. do 2015. godine, iz kojeg je vidljivo kako se broj luka u Hrvatskoj koji je iznosio ukupno 75 u 2015 godini povećao na 112.

Tablica 3. Pokazatelji razvoja nautičkog turizma u Hrvatskoj (2003.-2015.)

Pokazatelji	2003.	2007.	2008.	2010.	2012.	2015.
Luka nautičkog turizma	75	94	97	98	98	112
Marine	48	56	58	60	62	72
Broj vezova u moru	14.730	15.834	16.403	16.913	17.454	17.221

Izvor: izrada autora prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku www.dzs.hr
(pristupljeno 18.09.2020.)

U Hrvatskoj se nautički turizam danas odvija u okviru sljedećih podvrsta (proizvoda):

- plovidba na vlastitim ili unajmljenim (čarter) brodicama i jahtama (jahting turizam ili jahtarenje)
- krstarenja morem na brodovima (uglavnom tzv. guletima) pod hrvatskom zastavom (domaći kruzing ili višednevna domaća krstarenja na moru)
- krstarenja morem na malim, srednjim i velikim brodovima pod stranom zastavom (međunarodni kruzing ili međunarodna krstarenja na moru) te
- krstarenja rijekama brodovima pod stranim zastavama (riječni kruzing ili međunarodna riječna krstarenja).²⁰

3.3. Nautički turizma u vrijeme pandemije koronavirusa u Republici Hrvatskoj

Iako je perspektiva opstanka svih vrsta turizma, pa tako i nautičkog turizma u vrijeme pandemije koronavirusa bila upitna, statistički podaci koji su prikazani krajem kolovoza 2020. godine ukazuju na to kako je nautički turizma značajno utjecao na turizam u Republici Hrvatskoj. Kako ističu stručnjaci „nautika je jedan od najvažnijih hrvatskih turističkih proizvoda za kojim je potražnja u ovim tržišnim okolnostima uslijed globalne pandemije

²⁰ Horak, S. (2015): Akcijski plan razvoja nautičkog turizma, dostupno: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/151022_AP-%20nauticki-www.pdf (pristupljeno 21.09.2020.)

koronavirusa posebno izražena. Povećanje dolazaka nautičara potvrđuju taj segment trenutno jednim od jačih turističkih aduta Hrvatske.“²¹

Brojni stručnjaci koji su istraživali područje razvoja turizma i utjecaja pandemije na koronavirus ističu kako je za razliku od ostalih turističkih sektora u Hrvatskoj, nautički sektor se pokazao kao jedan od najsigurnijih oblika turizma, te ga turisti upravo zbog toga odabiru kao oblik odmora za svoje obitelji u vrijeme pandemije koronavirusa.

Predstavnici ACI Marina u srpnju su objavili kako je „popuštanjem mjera i ponovnim uvođenjem nekih zračnih linija prema ZL Dubrovnik početkom srpnja, gostima je ponovno omogućen dolazak do njihovih plovila. Uvođenjem redovnih zračnih linija omogućen je i rad charter flote, s obzirom da su gosti na tim plovilima većinom strani državljani. To se do sada već odrazilo na povećanje bookinga kod charter tvrtki za srpanj“.²²

U srpnju 2020. većina gostiju koja je dolazila su bili gosti iz Austrije, Mađarske, Češke, Slovenije, Francuske i Italije, a boravili su u prosjeku dva dana u marini, te većinu svog vremena provodili na moru pridržavajući se epidemioloških mjera. Situacija vezana uz razvoj pandemije uzrokovane koronavirusom je tijekom cijele sezone bila iznimno osjetljiva i mijenjala se iz dana u dan.

Najčešća pitanja su pak vezana uz sam dolazak u Republiku Hrvatsku i pretežno se odnose na moguću samoizolaciju. Ipak, unatoč toj činjenici, već nakon popuštanja prvih mjera bio je velik broj gostiju koji najavljuju svoj dolazak bez obzira na moguću samoizolaciju, te su spremni to vrijeme provesti na plovilu sa svojim obiteljima uživajući u ljepotama naše obale sa sigurne distance.²³

Prošle godine je na lučkom području ACI Marine Dubrovnik bilo 285 jahti, a ove godine ih je biti oko 200, znači 70 posto lanjskih ostvarenja. Treba naglasiti da jahte ove sezone su ostajale duže (osam do deset dana) pa je u financijskom pogledu ostvarenja slična i kao prošlogodišnja.

²¹ LiveCroatia.hr, Nautički turizam u Hrvatskoj u doba korone, dostupno: <https://www.livecroatia.com/hr/novosti/nauticki-turizam-u-hrvatskoj-u-doba-korone/> (pristupljeno 20.09.2020.)

²² Pomorac.net, Korona zaustavila nautičare, dostupno: <https://pomorac.net/2020/07/10/korona-zaustavila-i-nauticare/> (pristupljeno 02.12.2020.)

²³ Ibid.

3.4. Smjernice za stratešku prilagodbu i oporavak nautičkog turizma

3.4.1. Smjernice i strategije za oporavak nautičkog turizma

Brojne organizacije bave se pitanjem održivog razvoja nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj nakon pandemije koronavirusa. Među njima je i neprofitna organizacija „Green Sail“ čija je osnovna djelatnost unaprjeđenje nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj. „Green Sail“ proveo je istraživanje na 53 uzorka – charter tvrtki, marina i nautičkih dionika o utjecaju pandemije koronavirusa na nautički turizam. Iz dobivenih podataka razvidno je kako „velik broj ispitanika se slaže s činjenicom da normalizacija nautičkog turizma zahtjeva ujedinjene strateške i marketinške pristupe kako bi se zadržala stara klijentela ali i pridobila nova.“²⁴ Sukladno dobivenim rezultatima 39,6% ispitanika smatra da bi pozitivne promjene trebale biti usmjerena na oblikovanje pozitivnog imidža nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj. Drugo provedeno istraživanje od strane agencije „Sail Croatia“ ukazuje na to da bi nautički turizam u Republici Hrvatskoj trebao biti ključna snaga jačanja hrvatskog turizma. Prema prikupljenim podacima potrebno je nautički turizam promovirati kroz razne segmente, a posebno „kroz iskustvo jedrenja, a ne samo kroz promociju Hrvatske kao sunčane destinacije.“²⁵

Pravni subjekti i brojne udruge koje se bave nautičkim turizmom prihvaćaju sve gospodarske mjere koje je Vlada Republike Hrvatske poduzela za spas hrvatskog gospodarstva nakon pandemije koronavirusa. Ipak, brojne udruge su se aktivirale glede usvajanja konkretnim mjera koje se tiču samo nautičkog turizma.²⁶

Vlada Republike Hrvatske o ovim mjerama je raspravljala na sjednici koja je zasjedala 23. travnja 2020. godine, potpora za nautički turizam bit će obuhvaćena kroz četiri mjere. Kako je već istaknuto Udruženja marine tražila su oslobađanje plaćanja koncesijskih naknada za sljedeću godinu. Ukoliko bi ova mjera bila usvojena, sredstva koja su namijenjena za plaćanje koncesije prenamijenila bi se u druge svrhe za spas nautičkog turizma. Druga mjera odnosi se

²⁴ Slobodna Dalmacija (2020): Kako će izgledati nautički turizam nakon pandemije? Hrvatska nudi mnogo više od sunčanja i kupanja u uvalama, dostupno na URL: <https://slobodnadalmacija.hr/more/kako-ce-izgledati-nauticki-turizam-nakon-pandemije-hrvatska-nudi-mnogo-vise-od-suncanja-i-kupanja-u-uvalama-1019998> [01.06.2020.]

²⁵ Slobodna Dalmacija (2020): Kako će izgledati nautički turizam nakon pandemije? Hrvatska nudi mnogo više od sunčanja i kupanja u uvalama, dostupno na URL: <https://slobodnadalmacija.hr/more/kako-ce-izgledati-nauticki-turizam-nakon-pandemije-hrvatska-nudi-mnogo-vise-od-suncanja-i-kupanja-u-uvalama-1019998> [01.06.2020.]

²⁶ Turistički informativni servis (2020): Nautički turizam traži hitne mjere za opstanak sektora, dostupno na URL: <https://www.turizmoteka.hr/nautika/nauticki-turizam-trazi-hitne-mjere-za-opstanak-sektora/> [01.06.2020.]

na pomoć pravnim subjektima kod zadržavanja broja zaposlenika. Iako do sada nije zabilježen veliki broj otpuštanja radnika koji rade u sektoru nautičkog turizma, valja istaknuti da je svakako potrebno omogućiti subvencioniranje minimalne plaće za radnike. Prijedlog treće mjere za oporavak nautičkog gospodarstva, usmjeren je na osamostaljenje nautičkog turizma jer je isti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti još uvijek uvršten u rekreaciju, a ne sport. Osim Vladi Republike Hrvatske, ovaj prijedlog je upućen i Ministarstvu turizma, Ministarstvu mora i Ministarstvu financija. Prijedlog četvrte mjere usmjeren je povrat avansa uslijed otkazivanja rezervacija. Pravni subjekti su ovaj problem rješavala prebacivanjem termina od svibnja i lipnja za kolovoz i rujan. Ti termini su plaćeni po cijenama koje vrijede za predsezonsko razdoblje koje su skoro pa 50% jeftinije nego u vrijeme sezone. Evidentno je da se takvim postupanjem zadržava broj gostiju, ali tvrtke su na veliko gubitku kada je riječ o financijskoj dobiti.²⁷

3.4.2. Strateški plan oporavka nautičkog turizma u Hrvatskoj

Strateški plan oporavka nautičkog turizma nakon pandemije koronavirusa, još uvijek nije javno objavljen, zasigurno će se temeljiti na akcijskom planu razvitka nautičkog turizma iz Hrvatskoj iz 2015. godine koji je objavljen od strane Instituta za turizam. Ovaj strateški plan usklađen je sa Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine.

Akcijski plan razvoja nautičkog turizma izrađen je pod vodstvom Ministarstva turizma Republike Hrvatske, a cilj mu je „detaljnije definirati vrstu i plan aktivnosti proizašlih iz Strategije te usuglasiti djelovanje glavnih dionika relevantnih za razvoj nautičkog turizma u Hrvatskoj na razini nadležnih ministarstava i profesionalnih udruga. Za koordinaciju svih aktivnosti na provedbi Strategije nadležno je Međuministarsko stručno vijeće za provedbu Strategije, dok je za provedbu Akcijskog plana razvoja nautičkog turizma nadležno

²⁷ Jutarnji List (2020): Ključni ljudi iz sektora predlažu mjere za pomoć marinama i čarterima, dostupno na URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/nauticki-turizam-mogao-bi-poceti-cim-epidemiolozi-daju-zeleno-svjetlo-kljucni-ljudi-iz-sektora-predlazu-mjere-za-pomoc-marinama-i-carterima/10236910/> [01.06.2020.]

Ministarstvo turizma Republike Hrvatske u suradnji s Ministarstvom pomorstva, prometa i infrastrukture Republike Hrvatske.²⁸

Temeljem ovog strateškog dokumenta, nautički turizma je podijeljen na dvije osnovne podvrste koje se mogu odvijati unutar jedne ili više zemalja na jednom putovanju te na moru, rijekama i jezerima:

- 'jahting' turizam ili jahtarenje, koji podrazumijeva plovidbu i boravak na brodicama i jahtama, bez obzira na vlasništvo plovila, na kojima se plovi uglavnom u društvu s prijateljima ili obitelji koji tijekom plovidbe mogu odlučiti o itinereru ili njegovoj promjeni, a brodom upravljaju sami, uz pomoć skipera ili profesionalne posade ako se radi o većem plovilu, te
- 'kruzing' turizam ili krstarenje, koji podrazumijeva plovidbu i boravak na većim i velikim plovilima – krstašima (kruzerima), s profesionalnom posadom, na kojima se putnici u pravilu međusobno ne poznaju i koji najčešće imaju unaprijed poznatu rutu/itinerer plovidbe s posjetom određenom broju destinacija na kopnu ili otocima, a o eventualnoj promjeni itinerera tijekom plovidbe odlučuje brodar.²⁹

S obzirom na važnost i jedne i druge podvrste nautičkog turizma strateški plan će trebati sadržati jasne mjere za oporavak, te će se one paketom koji je predložen 23. travnja 2020. godine morati podrobnije razraditi.

²⁸ Horak, S. (2015): Akcijski plan razvoja nautičkog turizma, dostupno: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/151022_AP-%20nauticki-www.pdf (pristupljeno 21.09.2020.)

²⁹ Horak, S. (2015): Akcijski plan razvoja nautičkog turizma, dostupno: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/151022_AP-%20nauticki-www.pdf (pristupljeno 21.09.2020.)

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju prikazuju se rezultati istraživanja koji su provedeni na uzorku od 56 ispitanika on-line istraživanjem putem Google obrasca. Dobiveni rezultati prikazuju se grafički, a anketni upitnik (Prilog 1.) nalazi se u popisu priloga na kraju diplomskog rada. Pored prikaza i analize dobivenih podataka u ovom poglavlju prikazuje se i metodologija istraživanja, te zaključak provedenog istraživanja.

4.1. Definiranje uzorka i metodologije istraživanja

Za potrebe istraživanja provedena je anketa u razdoblju od 10. rujna do 20. rujna 2020. godine putem online anketnog upitnika izrađenog Google Forms alatom. Namijenjena je osobama koje su zaposlene u djelatnosti nautičkog turizma, poduzetnicima koji se bave nautičkim turizmom kao primarnom djelatnošću i turistima koji pored ostalih vrsta turista biraju nautički turizam kao vrstu odmora.

Upitnik se sastojao od 11 pitanja zatvorenog tipa. Poveznica online anketnog upitnika poslana su putem e-pošte i direktnim slanjem poduzećima koji obavljaju djelatnost nautičkog turizma na području Splitsko-dalmatinske županije.

Odgovori anketnog upitnika su se zasebno registrirali, a rezultati su na kraju zajednički analizirani. Cilj istraživanja je bio prikupiti minimalno 50 ispitanika, te je u konačnici anketnom upitniku pristupilo 56 ispitanika. Anketa je bila anonimna, a rezultati istraživanja daju odgovore na postavljene hipoteze.

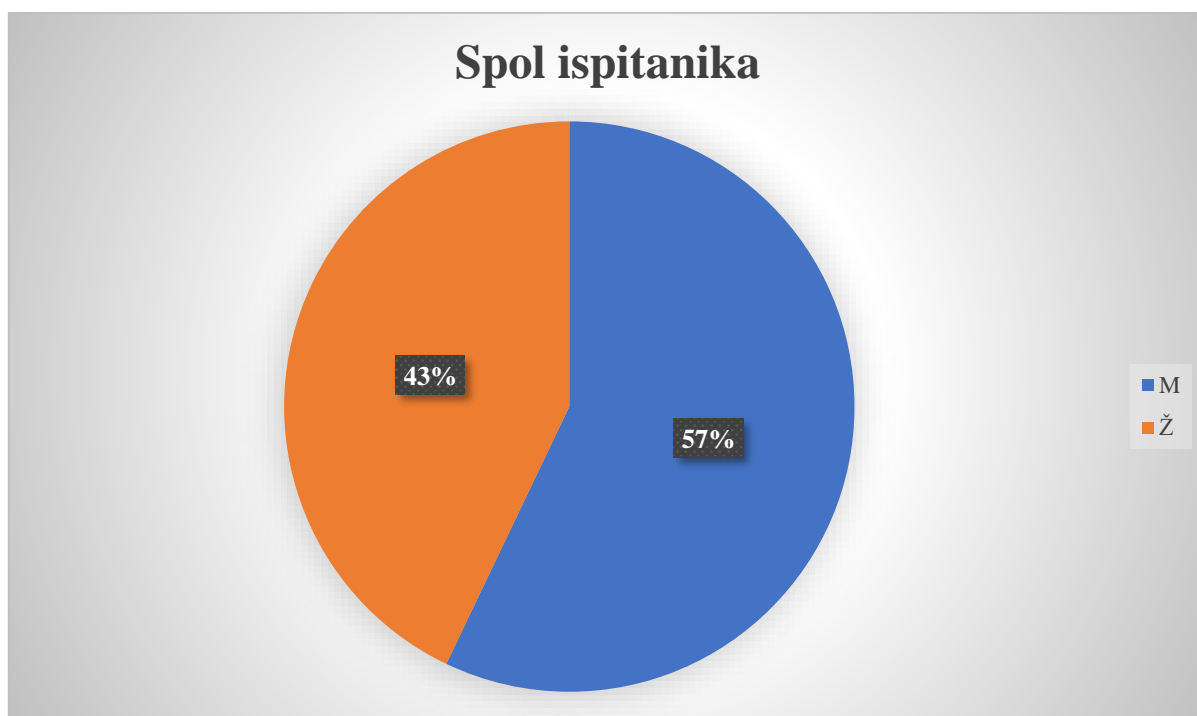
Osnovna metoda istraživanja je anektiranje. Prilikom provođenja anketiranja on-line Google obrasca poštivana je anonimnost svakog ispitanika, a istraživanje je provedeno strukturiranim upitnikom. Istraživanju je ukupno pristupilo 56 ispitanika, a prikazani i dobiveni podaci anketiranja obrađeni su u nastavku diplomskog rada.

4.2. Prikaz i analiza dobivenih podataka

Anketom istraživanju koje je provedeno u razdoblju od 10. rujna do 20. rujna 2020. godine pristupilo je ukupno 56 ispitanika, a anketni upitnik sastavljen je on-line putem Google obrasca. Istraživanje se sastoji od dvije kategorije pitanja. Prva kategorija obuhvaća osnovne socio-demografske karakteristike ispitanika koji su pristupili istraživanju, dok drugu kategoriju pitanja čine pitanja o utjecaju pandemije koronavirusa na nautički turizam u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Uvidom u dobivene rezultate istraživanja zaključuje se kako je ispitivanju pristupilo 57,1% muškaraca i 42,9% žena, a omjer dobivenih podataka prikazan je Grafikonom 1.

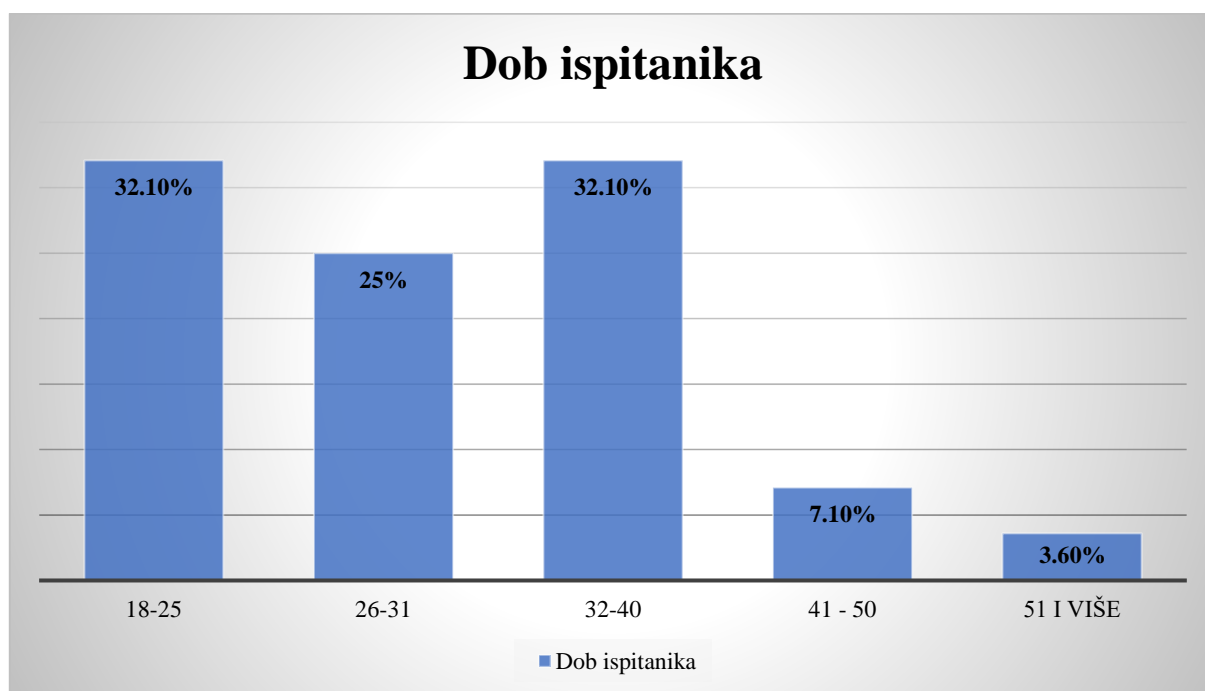
Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Dob ispitanika podijeljena je u četiri kategorije, a najveći broj ispitanika, 32,1% navodi kako se nalazi u životnoj dobi između 18 i 25 godina, dok se 32,1% ispitanika nalazi u životnoj dobi između 32 i 40 godina, a 25% ispitanika u životnoj dobi između 26 i 31 godinu. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 2.

Grafikon 2. Dob ispitanika

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Isto tako, ispitanici su upitani i o stupnju obrazovanja, pa tako najveći broj ispitanika, odnosno 47,3% navodi kako ima završeni višu stručnu spremu, dok 45,5% ispitanika ima završeni visoku stručnu spremu ili specijalizaciju, a 7,3% ispitanika završenu srednju stručnu spremu. Dobiveni rezultati istraživanja prikazani su Grafikonom 3.

Grafikon 3. Stupanj obrazovanja ispitanika

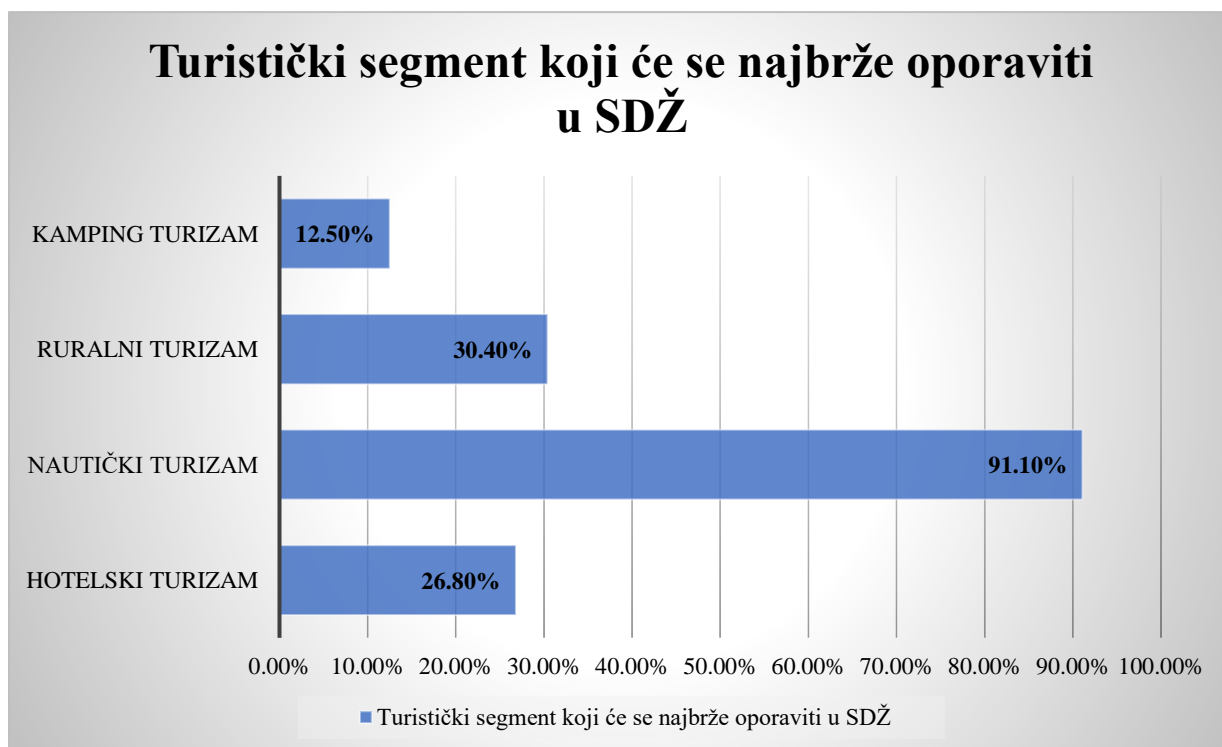
Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Iz dobivenih podataka o socio-demografski karakteristikama ispitanika zaključuje se kako je anketiranju pristupilo najviše muškaraca i životnoj dobi 18-25 i 32-41 godina, sa završenom višom stručnom spremom.

Druga skupina pitanja obuhvaća pitanja temeljem kojih će se izvesti zaključak o mišljenju ispitanika o utjecaju pandemije koronavirusa na nautički turizam u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prvo pitanje iz ove skupine pitanja odnosi se na mišljenje ispitanika o turističkom segmentu koji će se najbrže oporaviti u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a isti su mogli odgovoriti na više pitanja.

Od ukupnog broja ispitanika najveći broj, odnosno 91,1% navodi kako nautički turizam ima najbolje izgleda za oporavak, dok je na drugom mjestu ruralni turizam s 30,4%, a na trećem i četvrtom mjestu hotelski i kamping turizam s 26,8% i 12,5%. Dobiveni rezultati istraživanja prikazani su Grafikonom 4.

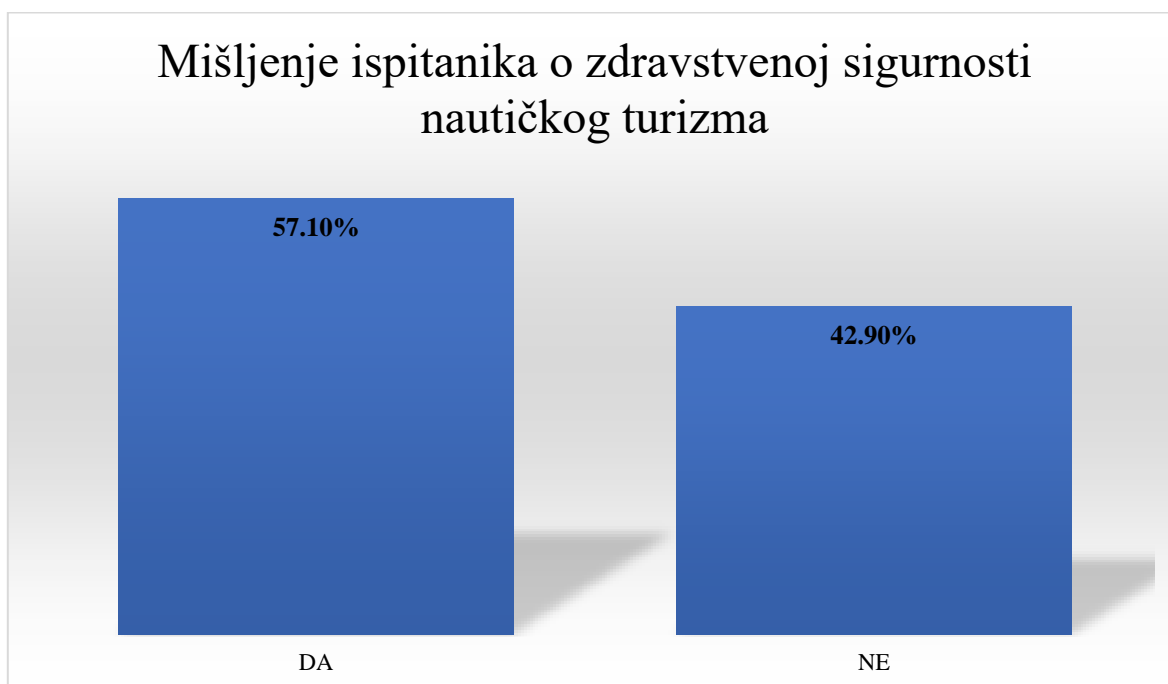
Grafikon 4. Mišljenje ispitanika o turističkom segmentu koji će se najbrže oporaviti u SDŽ

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Ispitanici su upitani i o mišljenju glede zdravstvene sigurnosti nautičkog turizma u odnosu na druge oblike turizma. Najveći broj ispitanika, odnosno 57,1% smatra kao je nautički turizam zdravstveno gledano sigurniji u odnosu na ostale vidove turizma, dok 42,9% ispitanika ne smatra tako, odnosno smatra kao je zdravstvena sigurnost izjednačena s drugim vrstama turizma. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 5.

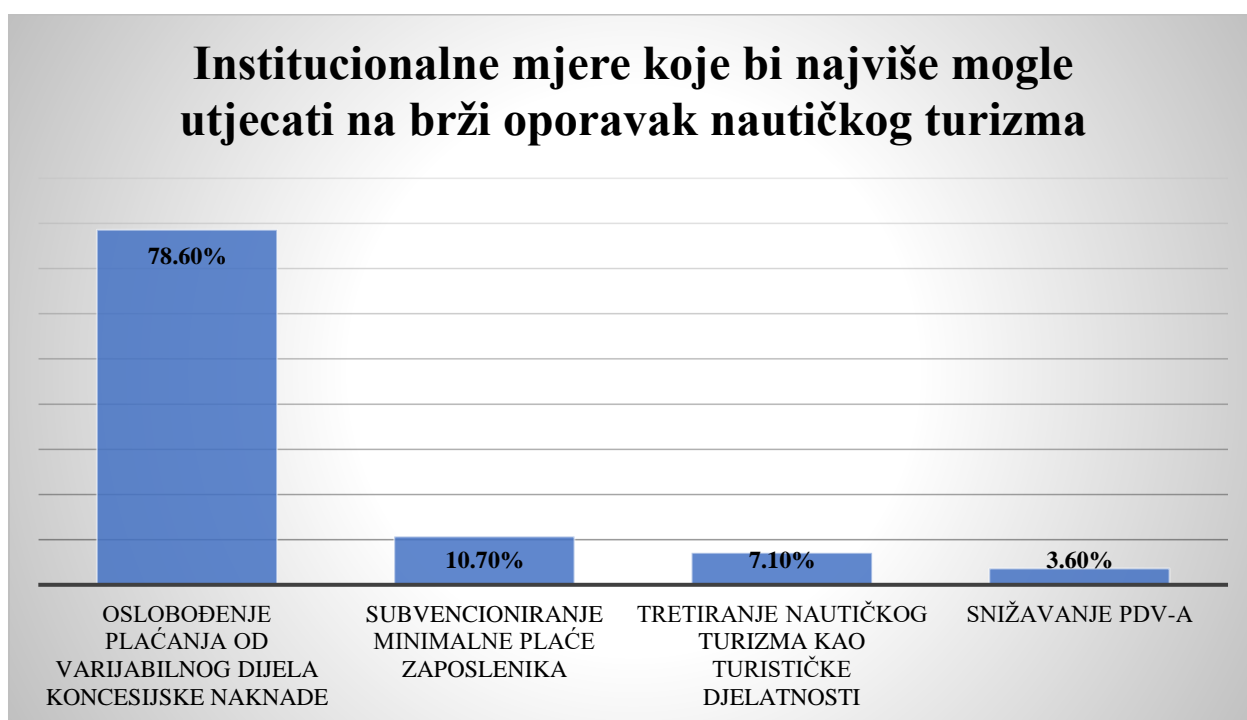
Grafikon 5. Mišljenje ispitanika o zdravstvenoj sigurnosti nautičkog turizma

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Ispitanici su upitani o vrsti institucionalnih mjera koje bi mogle najviše utjecati na brži oporavak nautičkog turizma, a najveći broj ispitanika, odnosno 78,6% navodi kako bi oslobođenje plaćanja od varijabilnog dijela koncesijske naknade uvelike utjecalo na brži oporavak nautičkog turizma, dok 10,7% ispitanika smatra kako bi to ipak subvencioniranje minimalne plaće zaposlenika utjecalo na brži oporavak nautičkog turizma. Dobiveni rezultati prikazani su Grafikonom 6.

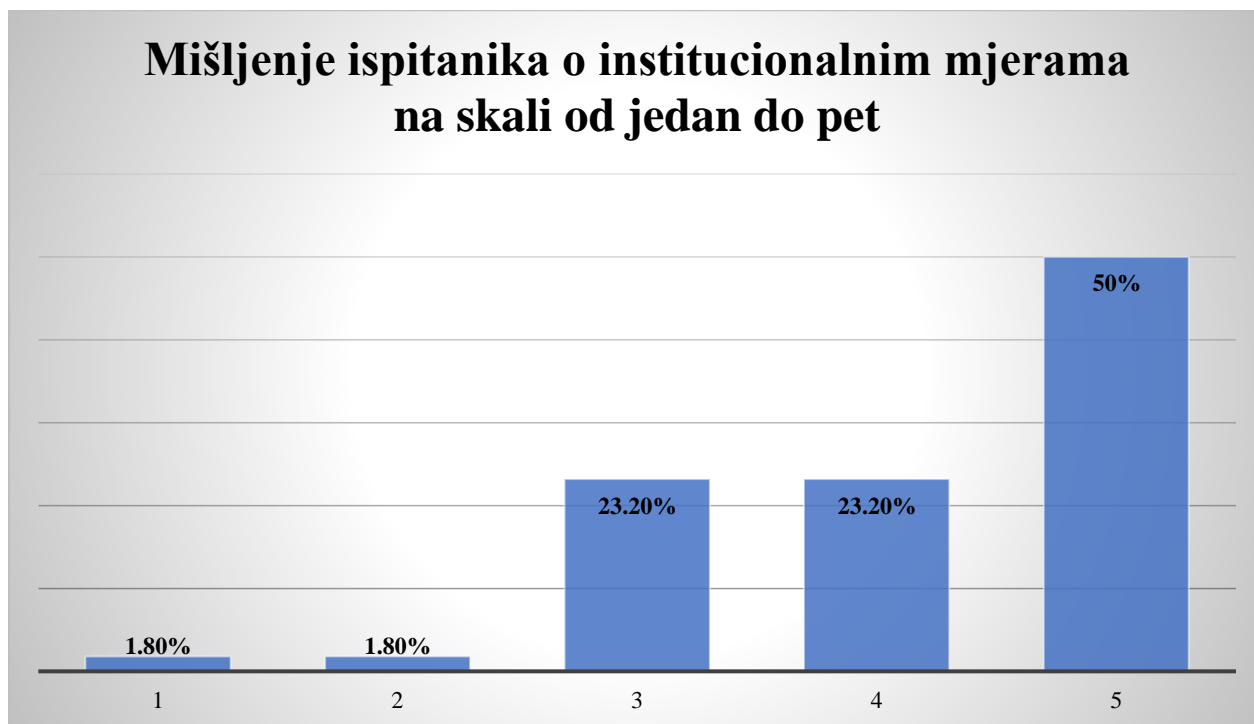
Grafikon 6. Mišljenje ispitanika o institucionalnim mjerama koje bi mogle utjecati na oporavak nautičkog turizma

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Od ukupnog broja ispitanika, najveći broj ispitanika, odnosno 50%, u potpunosti smatra kako bi ranije navedene institucionalne mjere mogle pomoći strateškoj prilagodbi nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji u smislu kvalitete odgovora na ekonomsku situaciju uzrokovanu pandemijom koronavirusa, a dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 7.

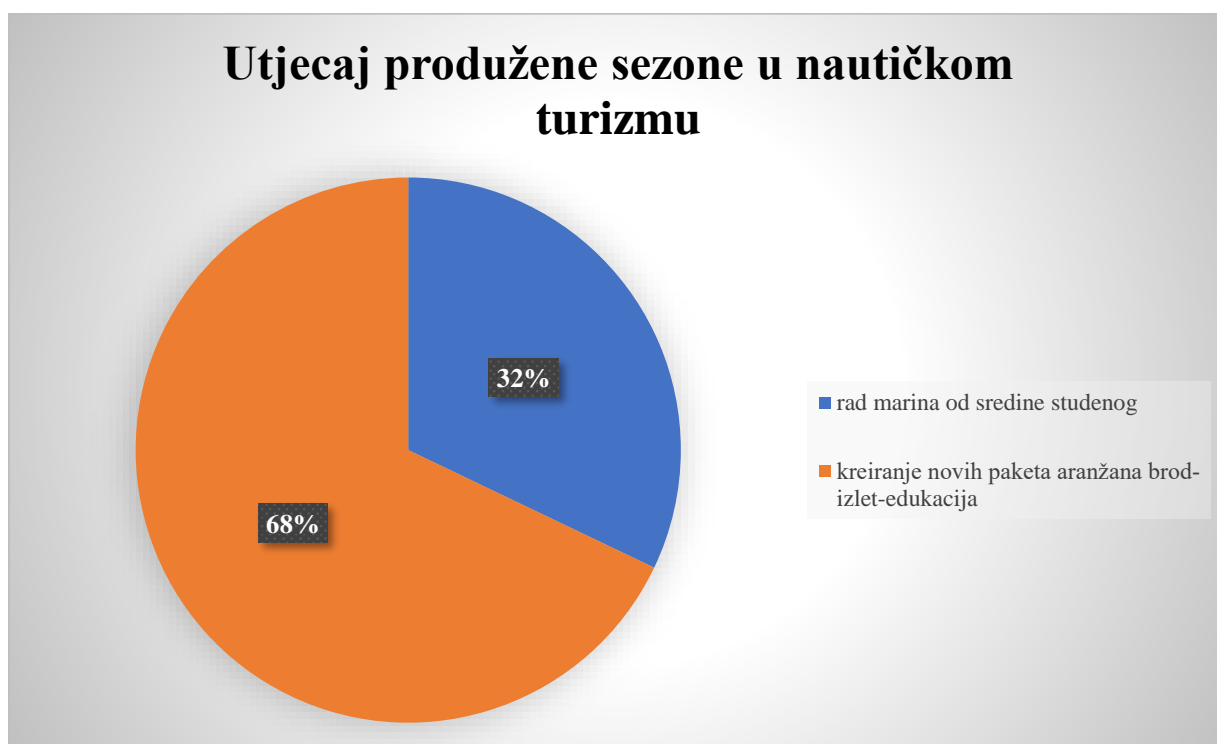
Grafikon 7. Mišljenje ispitanika o institucionalnim mjerama

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Ispitanici su upitani o produženju sezone, odnosno o njezinom utjecaju na rad marina od sredine studenog i kreiranju novih paketa aranžmana brod-izlet-edukacija. Od ukupnog broja ispitanika najveći broj ih, odnosno 67,9% ispitanika navodi kako bi produženje sezone utjecalo na kreiranje novih paketa aranžmana brod-izlet-edukacija, dok 32,1% ispitanika smatra kako bi produženje sezone utjecalo na rad marina od sredine studenog. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 8.

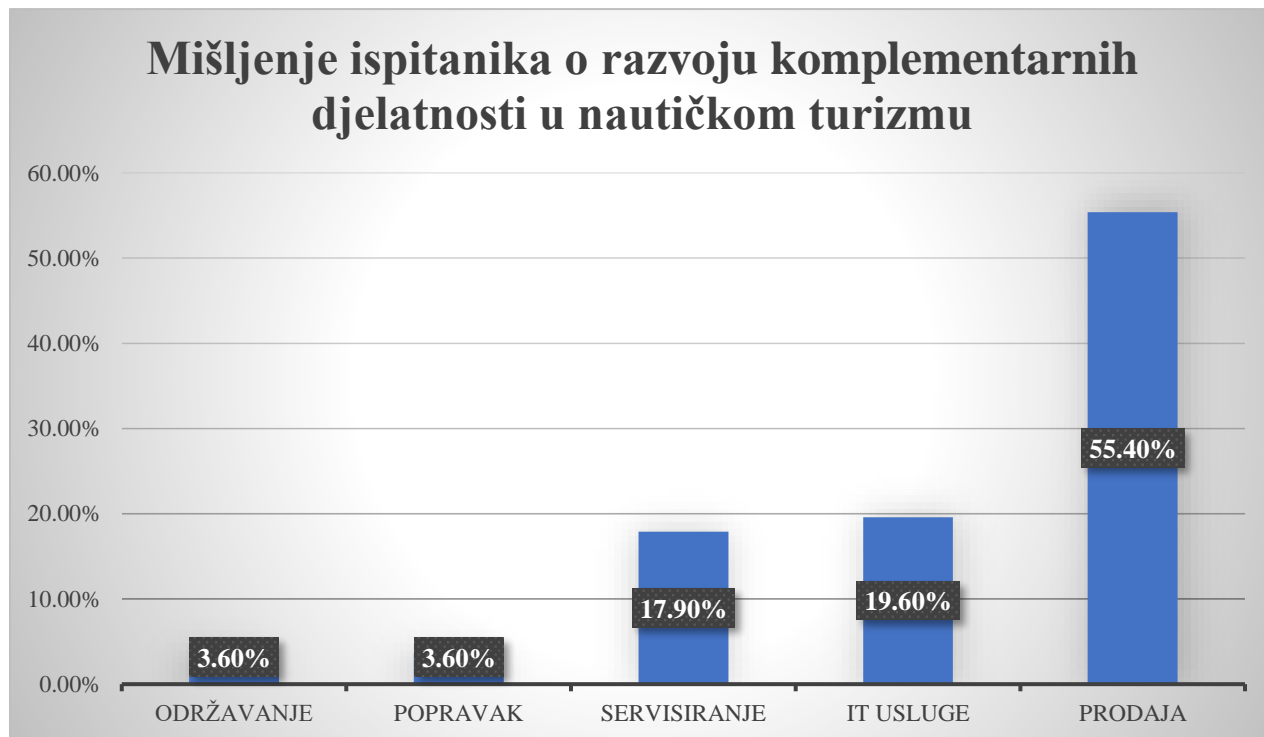
Grafikon 8. Mišljenje ispitanika o produženju sezone nautičkog turizma

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Od ukupnog broja ispitanika, najveći broj, 55,4% smatra kako bi razvoj komplementarnih djelatnosti u nautičkom turizmu mogao utjecati na prodaju, dok 19,6% ispitanika smatra kako bi razvoj komplementarnih djelatnosti ipak mogao utjecati na IT usluge, a 17,9% odnosi se na servisiranje. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 9.

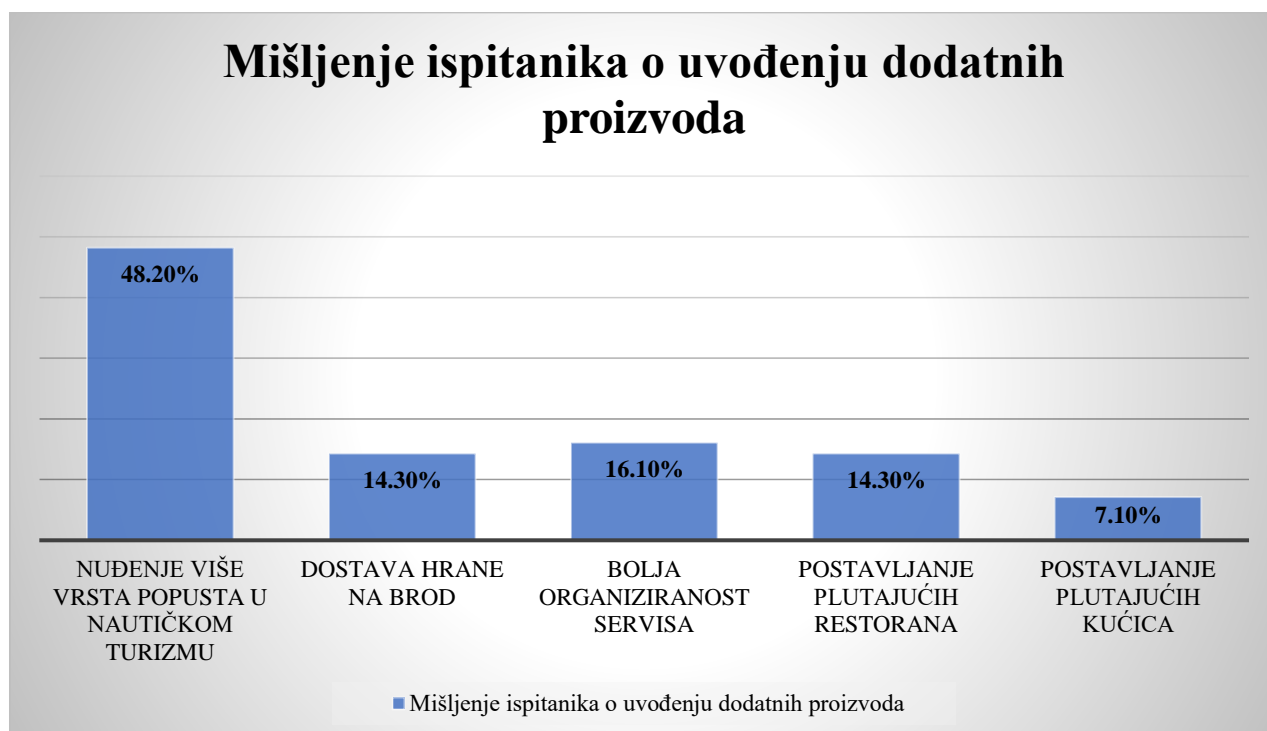
Grafikon 9. Mišljenje ispitanika o razvoju komplementarnih djelatnosti u nautičkom turizmu

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Ispitanici su upitani i o dodatnim proizvodima koji bi mogli utjecati na oporavak nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Od ukupnog broja ispitanika najveći broj ispitanika, odnosno 48,2% navodi kako bi nuđenje više vrsta popusta u nautičkom turizmu pozitivno utjecalo na oporavak nautičkog turizma. S druge strane, 14,3% ispitanik navodi kako bi dostava hrane na brod utjecala na oporavak, dok nekolicina ispitanika smatra kako bi postavljanje plutajućeg restorana ili plutajućih kućica utjecalo na oporavak nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 10.

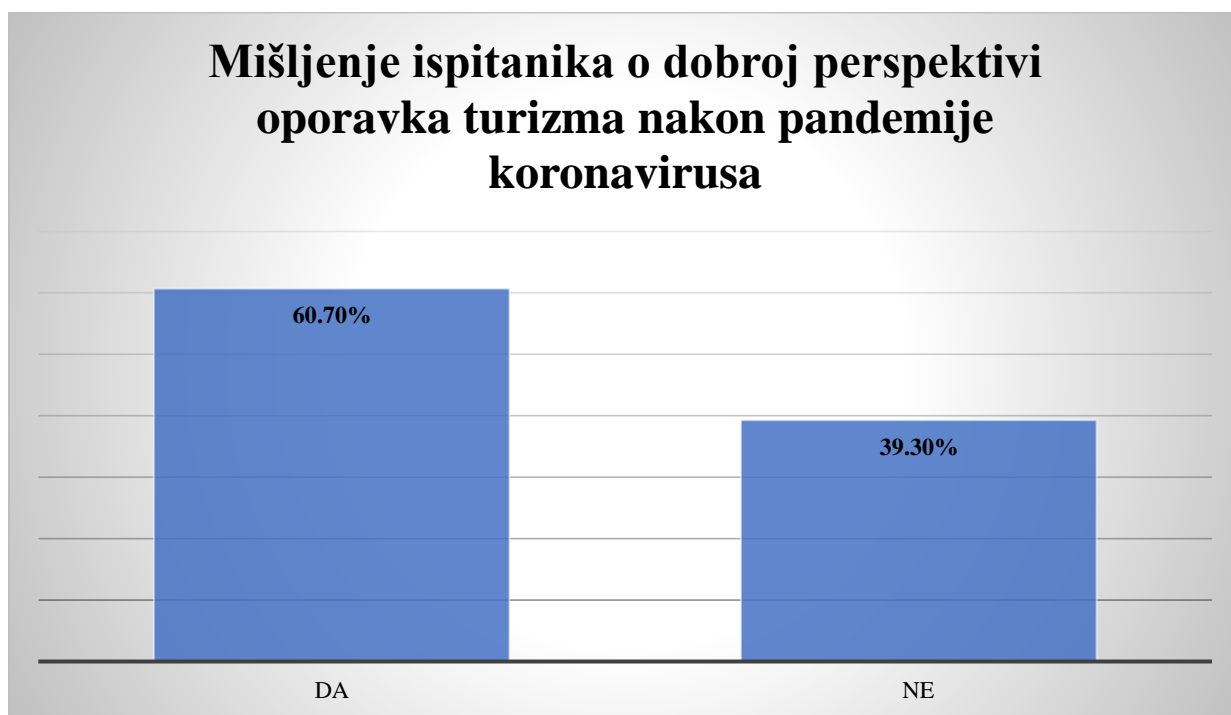
Grafikon 10. Mišljenje ispitanika o uvođenju dodatnih proizvoda u nautički turizam

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

Od ukupnog broja ispitanika, najveći broj ispitanika, odnosno 60,7% smatra kako nautički turizam ima dobru perspektivu oporavka nakon pandemije koronavirusa, dok 39,3% ispitanika ne slaže se s tom tvrdnjom. Dobiveni podaci prikazani su Grafikonom 11.

Grafikon 11. Mišljenje ispitanika o dobroj perspektivi oporavka nakon pandemije koronavirusa

Izvor: izrada autora prema rezultatima istraživanja

5.3. Zaključak provedenog istraživanja

Istraživanju je ukupno pristupalo 56 ispitanika. Iz prikazanih i analiziranih podataka zaključuje se kako je ispitivanju pristupilo 57% muškaraca, a 43% žena. Rezultati istraživanja ukazuju na to kako je istraživanju pristupio podjednak broj ispitanika koji se nalaze u životnoj dobi između 18 i 25 godina, te 32 i 40 godina, odnosno po 32% ispitanika je pristupilo iz jedne i druge skupine. Najveći broj ispitanika, odnosno 47% navodi kako ima višu stručnu spremu.

Uvidom u dobivene rezultate istraživanja zaključuje se kako najveći broj ispitanika smatra kako nautički turizma ima najbolje šanse za oporavak, a razlog tome je sigurnost nautičkog turizma s obzirom na epidemiološke mjere (socijalna distanca, nošenje zaštitnih maski i rukavica) koje su još uvijek na snazi, u odnosu na druge vrste turizma. Isto tako, najveći broj ispitanika (79%) navodi kako bi oslobođenje plaćanja od varijabilnog dijela koncesijskih naknada uvelike utjecalo na brži oporavak nautičkog turizma te smatraju kako bi te mjere zasigurno pomogle strateškoj prilagodbi nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Najveći broj ispitanika navodi kako bi kreiranje novih paketa aranžmana uvelike potpomoglo oporavku nautičkog turizma. S druge strane ispitanici smatraju kako bi razvoj komplementarnih djelatnosti u nautičkom turizmu najviše utjecao na prodaju i to kroz nuđenje više vrsta popusta u nautičkom turizmu. Iz svega ranije navedenog zaključuje se kako nautički turizam ima dobru perspektivu oporavka nakon pandemije koronavirusa, što ujedno potvrđuju i ispitanici.

6. ZAKLJUČAK

Nautički turizam predstavlja izuzetno bitnu granu turizma Republike Hrvatske, te je njegov razvoj tekao postepeno, a posljednjih godina značajno. Uslijed pandemije koronavirusa svjetsko i domaće gospodarstvo, a ujedno i turizam, doživjeli su značajan preokret. Pandemija koronavirusa proširila se na cijeli svijet, pa je većina zemalja zatvorila svoje granice i uvela kolektivnu karantenu. Takava situacija zadesila je i Hrvatsku. Od 25. ožujka 2020. godine kada je na snagu stupila Odluka o zabrani kretanja, te se ujedno zatvorile državne granice i ugostiteljski objekti.

S obzirom na cijelu situaciju i ulogu nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj, ovim diplomskim radom prikazan je značaj i karakteristike nautičkog turizma u Hrvatskoj, ali isto tako provedeno je istraživanje o mogućem oporavku nautičkog turizma u Hrvatskoj. Ovo istraživanje je provedeno s ciljem dokazivanja ili opovrgavanja postavljenih hipoteza.

Dobivenim i analiziranim rezultatima istraživanja zaključuje se kako najveći broj ispitanika smatra kako je nautički turizam zdravstveno sigurniji u odnosu na druge oblike turizma, pa samim time ima više izgleda za oporavak nego drugi oblici turizma. Isto tako, najveći broj ispitanika (78,6%) smatra kako bi institucionalna mjera koja se odnosi na oslobađanje plaćanja od varijabilnog dijela koncesijske naknade uvelike bi utjecala na oporavak nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji, odnosno u potpunosti bi pomoglo strateškoj prilagodbi turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji u smislu kvalitete odgovora na ekonomsku situaciju, čime je ujedno i dokazana H-1.

Nadalje, evidentno je kako postoje različite mogućnosti strateške prilagodbe nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a prema rezultatima istraživanja najveći broj ispitanika smatra da bi oslobođenje plaćanja od varijabilnih troškova uvelike pomoglo strateškoj prilagodbi čime je ujedno i dokazana H-O.

U predmetu razvoja dodatnih proizvoda, odnosno usluga u nautičkom turizmu koje bi pozitivno djelovanje na privlačenje nautičara, najveći broj ispitanika istraživanja smatra kako bi produženje sezone u nautičkom turizmu uvelike utjecalo na oporavak nautičkog turizma, a takav princip bi bio izvediv kreiranjem novih proizvoda koji do sada nisu viđeni u području nautičkog turizma. Ovakvim rezultatima istraživanja dokazana je H-2.

Posljednja hipoteza koja se odnosi na pozitivan utjecaj produženja nautičke sezone za poboljšanje uspješnosti poslovanja marina u Splitsko-dalmatinskoj županiji je djelomično dokazana, a razlog tome je što ispitanici smatraju kako bi na oporavak nautičkog turizma utjecalo davanje popusta na aranžmane i unutar sezone, odnosno bez produženja sezone.

Zaključuje se kako, nautički turizam bez obzira na situaciju s pandemijom koronavirusa koja je značajno narušila svjetsko i domaće gospodarstvo, ima velike šanse za oporavak, što je ujedno i dokazalo podneseno izvješće iz listopada udruge nautičara. Slijedom navedenog, u odnosu na prošlu sezonu, nautički turizam je ove godine ostvario 75% ukupnih prošlogodišnjih prihoda, što je značajan rezultat s obzirom na važeće epidemiološke mjere.

LITERATURA

Knjige:

1. Favro, S. i Kovačić, M. (2010): Nautički turizam i luke nautičkog turizma, Sveučilište u Splitu, Split
2. Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split
3. Jadrešić V. (1978). Nautički Turizam, Pedagoška akademija Zadar.
4. Koljatić, V.; Ekološki aspekti nautičkog turizma, stručni rad, Pomorski zbornik, str. 373 -382., 2000
5. Luković T., Bilić M. (2007. Luke nautičkog turizma u Hrvatskoj i strategija lokalnoga razvoja, pregledni članak, „Naše more”, str. 114 - 122.
6. Luković, T. i Šamanović, J. (2007): Menadžment i ekonomika nautičkog turizma, Hrvatski hidrografski institut, Split
7. Petrić, L. (2001). "Osnove turizma", Ekonomski fakultet, Split.
8. Šamanović, J. (2002). Nautički turizam i management marina, Visoka pomorska škola u Splitu, Split.
9. Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela; Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Znanstveni i stručni članci:

1. Jugović A., Zubak A., Kovačić M. (2013). Nautički turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji razvoja destinacije, Pregledni rad, Pomorski zbornik 47-48 (2013), 61-72
2. Luković T. (2007). Nautički turizam – definicije i dileme, "Naše more", 54(1-2)/2007.
3. Luković, T.(2007). Nautički turizam, definiranje i razvrstavanje, EKONOMSKI PREGLED, 58 (11) 689-708

Internetski izvori:

1. ACI Marina: Recommendations for boaters and nautical tourism ports/marinas in relation to the COVID-19 pandemic outbreak, dostupno na URL: <https://aci->

marinas.com/recommendations-for-boaters-and-nautical-tourism-ports-marinas-in-relation-to-the-covid-19-pandemic-outbreak/

2. Državni zavod za statistiku, dostupno na URL: www.dzs.hr
3. Europsko Vijeće, Dogovor o planu oporavka i višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje 2020.-2027., dostupno: <https://www.consilium.europa.eu/media/45121/210720-euco-final-conclusions-hr.pdf> [pristupljeno 10.09.2020.]
4. Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije, dostupno na URL: <http://www.dalmacija.hr/portals/0/docs/UOturizam/GLAVNI%20PLAN%20TURIZMA.pdf>
5. Hrvatska tehnička enciklopedija, Nautički turizam, dostupno: <https://tehnika.lzmk.hr/nauticki-turizam/> [pristupljeno 12.09.2020.]
6. Horak, S. (2015): Akcijski plan razvoja nautičkog turizma, dostupno: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/151022_AP-%20nauticki-www.pdf [pristupljeno 21.09.2020.]
7. Kolega, J. (2004): Nautički turizam – jedan od najperspektivnijih oblika hrvatskog turizma, dostupno na URL: <https://www.geografija.hr teme/nauticki-turizam-jedan-od-najperspektivnijih-oblika-hrvatskog-turizma/> [30.05.2020.]
8. LiveCroatia.hr, Nautički turizam u Hrvatskoj u doba korone, dostupno: <https://www.livecamcroatia.com/hr/novosti/nauticki-turizam-u-hrvatskoj-u-doba-korone/> [pristupljeno 20.09.2020.]
9. Portal – Grad Kaštela (2020): Utjecaj pandemije na charter turizam – „Potrebne su dodatne mjere, ne može računati da će sezonu spasiti domaći gosti“, dostupno na URL: <http://www.kastela.org/novosti/hr/45714-utjecaj-pandemije-na-charter-turizam-potrebne-su-dodatne-mjere-ne-mozemo-racunati-da-ce-sezonu-spasiti-domaci-gosti> [01.06.2020.]
10. Privredni.hr, Nove poticajne gospodarske mjere vratile nadu na svjetske burze, dostupno: <https://privredni.hr/nove-poticajne-gospodarske-mjere-vratile-nadu-na-svjetske-burze> [pristupljeno 05.09.2020.]
11. Slobodna Dalmacija (2020): Kako će izgledati nautički turizam nakon pandemije? Hrvatska nudi mnogo više od sunčanja i kupanja u uvalama, dostupno na URL: <https://slobodnadalmacija.hr/more/kako-ce-izgledati-nauticki-turizam-nakon-pandemije-hrvatska-nudi-mnogo-vise-od-suncanja-i-kupanja-u-uvalama-1019998> [01.06.2020.]

12. Studija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske, Hrvatski hidrografski institut, 2006. dostupno: www.dzs.hr [pristupljeno 20.09.2020.]
13. Turistički informativni servis (2020): Nautički turizam traži hitne mjere za opstanak sektora, dostupno na URL: <https://www.turizmoteka.hr/nautika/nauticki-turizam-trazi-hitne-mjere-za-opstanak-sektora/> [01.06.2020.]
14. Tportal.hr. Pandemija koronavirusa i dalje se ubrzano širi svijetom dostupno na URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pandemija-koronavirusa-i-dalje-se-ubrzano-siri-svijetom-foto-20200622> [pristupljeno 10.06.2020.]
15. Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, dostupno: <https://www.dalmatia.hr/hr/nauticki-turizam/charter-agencije-2> [pristupljeno 10.06.2020.]
16. Smarter.hr, Utjecaj širenja koronavirusa na gospodarstvo i trgovinu hranom u Hrvatskoj, dostupno: <https://smarter.hr/utjecaj-sirenja-korona-virusa-na-gospodarstvo-i-trgovinu-hranom-u-hrvatskoj/> [pristupljeno 06.09.2020.]
17. Službena stranica Vlade RH za pravodobno i točne informacije o koronavirusu, dostupno: <https://www.koronavirus.hr/default.aspx> [pristupljeno 02.09.2020.]
18. Vlada RH (2013). Prijedlog strategije razvoja turizma republike Hrvatske do 2020. godine
19. Visit Adriatic (2020): Nautički turizam, dostupno na URL: <https://www.visitadriatic.eu/dozivite-hrvatsku/nauticki-turizam/> [30.05.2020.]

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik – utjecaj pandemije koronavirusa na nautički turizam

Poštovani, anketni upitnik provodi se u svrhu istraživanja za diplomski rad „Strateške implikacije utjecaja pandemije koronavirusa na nautički turizam u Republici Hrvatskoj“ na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Splitu studenta Karla Kusture. Podaci dobiveni anketiranjem koristit će se isključivo u svrhu pisanja diplomskog rada. Anketa je anonimna.

ANKTNI UPITANIK

1. Spol:

- M
- Ž

2. Dob:

- 18-25
- 26-31
- 32-40
- 41-50
- 51 i više

3. Stupanj obrazovanja:

- SSS
- VŠS
- VSS ili specijalizacija

4. Koji će turistički segment najbrže se oporaviti u Splitsko-dalmatinskoj županiji?

- hotelski turizam
- nautički turizam
- ruralni turizam
- kamping turizam

5. Smatrate li da je nautički turizam zdravstveno gledano sigurniji u odnosu na ostale vidove turizma?

- Da
- Ne

6. Smatrate li da bi sljedeće institucionalne mjere mogle pomoći strateškoj prilagodbi nautičkog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji u smislu kvalitete odgovora na ekonomsku situaciju uzrokovanu pandemijom koronavirusa?

Uopće ne smatram	1	2	3	4	5	Apsolutno smatram
------------------	---	---	---	---	---	-------------------

7. Koje institucionalne mjere bi mogle najviše utjecati na brži oporavak nautičkog turizma?

- oslobođenje plaćanja od varijabilnog dijela koncesijske naknade
- subvencioniranje minimalne plaće zaposlenika
- tretiranje nautičkog turizma kao turističke djelatnosti
- snižavanje stope PDV-a

8. Smatrate li da bi sljedeći dodatni proizvodi mogli utjecati na:

nuđenje više vrsta popusta u nautičkom turizmu

- dostava hrane na brod
- bolja organizacija servisa
- postavljanje plutajućeg restorana
- postavljanje plutajućih kućica

9. Smatrate li da bi na produženje sezone mogli utjecati:

- rad marina od sredine studenog
- kreiranje novih paketa aranžmana broda-izleta-edukacije

10. Smatrate li da bi razvoj komplementarnih djelatnosti u nautičkom turizmu mogao utjecati na:

- održavanje
- popravak
- servisiranje
- prodaju
- IT usluge

11. Smatrate li da nautički turizam ima dobru perspektivu oporavka nakon pandemije koronavirusa?

- da
- ne

POPIS SLIKA TABLICA I GRAFIKONA

Slike

Slika 1. Izgled virusa COVID-19	13
Slika 2. Broj oboljelih u svijetu srpanj 2020.	18
Slika 3. Broj umrlih na svjetskoj razini srpanj, 2020.	19
Slika 4. Prikaz oboljelih od COVID-19 na svjetskoj razini	20
Slika 5. Stopa smrtnosti od COVID-19	20
Slika 6. Broj novoizaraženih u Hrvatskoj (17.09.2020.)	21
Slika 7. Prikaz marina u Hrvatskoj (2018.)	26

Tablice

Tablica 1. Definicija i dijagnostika COVID-19	12
Tablica 2. Prikaz iznosa u okviru NGEU-a za pojedinačne programe.....	16
Tablica 3. Pokazatelji razvoja nautičkog turizma u Hrvatskoj (2003.-2015.).....	27

Grafikoni

Grafikon 1. Spol ispitanika.....	33
Grafikon 2. Dob ispitanika	34
Grafikon 3. Stupanj obrazovanja ispitanika	35
Grafikon 4. Mišljenje ispitanika o turističkom segmentu koji će se najbrže oporaviti u SDŽ	36
Grafikon 5. Mišljenje ispitanika o zdravstvenoj sigurnosti nautičkog turizma.....	37
Grafikon 6. Mišljenje ispitanika o institucionalnim mjerama koje bi mogle utjecati na oporavak nautičkog turizma	38
Grafikon 7. Mišljenje ispitanika o institucionalnim mjerama	39
Grafikon 8. Mišljenje ispitanika o produženju sezone nautičkog turizma	40

Grafikon 9. Mišljenje ispitanika o razvoju komplementarnih djelatnosti u nautičkom turizmu	41
Grafikon 10. Mišljenje ispitanika o uvođenju dodatnih proizvoda u nautički turizam	42
Grafikon 11. Mišljenje ispitanika o dobroj perspektivi oporavka nakon pandemije koronavirusa	43